

Wensen en behoeften deelnemers

onderzoeksrapportage

Eric-Jan Klöne

Rob Doornbos

B4335

2 september 2019

motivation
research and strategy

Achtergrond	3
Methode en opzet	4
Resultaten: overzicht	5-8
Interpretatie van de onderzoekers	9-10
Resultaten: grafieken	11-36
Bijlage: verschillen Flexsecurity en StiPP	38-44
Bijlage: generatieverschillen	35-47

Achtergrond

In opdracht van StiPP, heeft Motivaction International B.V. een onderzoek uitgevoerd naar de behoeften van de deelnemers van StiPP.

Dit onderzoek betreft een vervolg op het onderzoek dat in 2016 is uitgevoerd. Waar de resultaten zijn veranderd ten opzichte van 2016, zijn deze aangegeven. In dit onderzoek zijn ook de deelnemers van Flexsecurity meegenomen, met nagenoeg dezelfde vragenlijst. Deze rapportage bevat de resultaten van StiPP. In de bijlagen alle vragen waarop de resultaten van StiPP verschillen met die van Flexsecurity.

De doelstelling van het onderzoek is:

Inventariseren van de risicohouding van de deelnemers met betrekking tot hun pensioen bij StiPP en Flexsecurity en vaststellen van de waardering over de fondsen en waardering voor de communicatie.

De vragen waar het onderzoek antwoord op geeft zijn:

Wat is de risicohouding ten aanzien van:

- Blootstelling aan financiële risico's;
- Vaste uitkering versus variabele uitkering;

Wat is het beeld van de beide fondsen en de communicatie

- Hoe waardeert men de beide fondsen (vertrouwen) en de wijze waarop zij met de deelnemers communiceren?
- Wat zijn de behoeften ten aanzien van de communicatie?

Methode en opzet

Vragenlijst

De vragenlijst is door Motivaction samengesteld in samenwerking met Flexsecurity en StiPP. De vragenlijst uit het onderzoek van 2016, is als uitgangspunt genomen. Veel vragen zijn precies hetzelfde gebleven, om vergelijking mogelijk te maken.

Thema's die in de vragenlijst aan bod zijn gekomen zijn: algehele tevredenheid met StiPP, vertrouwen, communicatie, de website, risicobereidheid en maatschappelijk verantwoord beleggen. Motivaction heeft de vragenlijst geprogrammeerd. De geprogrammeerde vragenlijst is eerst getest, voordat deze is uitgestuurd.

Online dataverzameling

Motivaction heeft de deelnemers van StiPP per e-mail uitgenodigd om de online vragenlijst in te vullen. StiPP heeft daarvoor een adressenbestand beschikbaar gesteld. Om de respons te verhogen is er halverwege een reminder gestuurd naar de deelnemers die de vragenlijst nog niet hadden ingevuld.

Weging en representativiteit

Om uitspraken te doen die representatief zijn voor alle deelnemers is het noodzakelijk dat de verdeling van leeftijd, geslacht en de verhouding van deelnemers met een basis- en plusregeling en gepensioneerden in de steekproef overeen komt met de werkelijke verdeling van StiPP. Dat hebben we nagenoeg kunnen realiseren, kleine verschillen zijn met een weging gecorrigeerd.

Respons en betrouwbaarheid

In totaal zijn er 80.000 deelnemers benaderd om de vragenlijst in te vullen. Van 15 juli t/m 3 augustus 2019 hebben 1.057 deelnemers de vragenlijst ingevuld, daarmee komen we op een respons van 1,3%. Dat is lager dan in 2016 (2,1%). Voldoende respons is belangrijk om betrouwbare uitspraken te kunnen doen. Je ondervraagt een deel van de deelnemers, dus de percentages die we in een onderzoek vinden hebben altijd een kleine onbetrouwbaarheidsmarge. Bij deze steekproef (n=1.057) is de afwijking in de gehele populatie maximaal 3,0%. Dat betekent: als 50% van de respondenten het eens is met een stelling, dan weet je dat het percentage in je hele deelnemerspopulatie tussen de 47,0 en 53,0% ligt. Deze marges zijn geschikt voor dit type onderzoek.

Resultaten: overzicht (1/4)

Tevredenheid met StiPP gestegen

Deelnemers zijn tevreden over StiPP, maar ook niet meer dan dat. Gemiddeld geeft men een 6,7 als rapportcijfer voor de algehele tevredenheid. Ongeveer een vijfde van alle deelnemers geeft een onvoldoende (5 of lager). 29% is echt tevreden en geeft een 8, 9 of 10.

Vergeleken met 2016 (6,4) is de tevredenheid gestegen. De stijging geldt zowel voor deelnemers met een plusregeling (van 6,4 naar 6,6) als deelnemers met een basisregeling (van 6,3 naar 6,7).

Weinig wantrouwen onder deelnemers

De gemiddelde deelnemer heeft geen blind vertrouwen, maar staat in de basis ook niet wantrouwend tegenover StiPP. Dit vertrouwen is gemeten met stellingen als 'ik heb vertrouwen in StiPP' 'ik heb meer vertrouwen in StiPP dan in banken en verzekeraars' en 'mijn pensioen is bij StiPP in goede handen'. Respectievelijk 22%, 14% en 22% vindt deze uitspraken goed bij StiPP passen. Weinig deelnemers vinden dit totaal niet bij StiPP passen (resp. 5%, 10% en 4%). Wat hier opvalt is dat een behoorlijk deel van de deelnemers geen mening heeft (27%, 39% en 39%). 43% van de deelnemers vertrouwt erop dat de kosten bij StiPP laag zijn, 14% is het daar niet mee eens.

Soortgelijke antwoorden vinden we bij de stellingen 'ik voel mij thuis bij StiPP' en 'StiPP komt op voor mijn belangen': 15% vindt beide uitspraken goed passen, 36% en 49% heeft geen mening. Van een diep gevoel van connectie lijkt dus geen sprake.

Als je deelnemers zou laten kiezen tussen een pensioenuitkering van StiPP of van een ander pensioenfonds of verzekeraar, dan blijkt 65% geen voorkeur te hebben. 12% zou voor StiPP kiezen en 23% voor een uitkering via een ander fonds of verzekeraar.

Tevredenheid over informatievoorziening gestegen

Ook de tevredenheid over de informatievoorziening van StiPP is gestegen ten opzichte van 2016: van 6,3 naar een 6,6 als gemiddeld rapportcijfer.

Deelnemers uit de plusregeling (6,8) zijn meer tevreden dan deelnemers uit de basisregeling (6,4). Als we de stelling voorleggen, dan zegt 37% van de deelnemers dat StiPP hen goed informeert over hun pensioen, 28% vindt dat 'een beetje' waar. Ook hier zien we dat de 'plus-deelnemers' zich beter geïnformeerd voelen. Beter gezegd: basis-deelnemers vinden vaker (27% vs 15%) dat ze niet zo goed of helemaal niet goed geïnformeerd worden door StiPP.

Resultaten: overzicht (2/4)

Desondanks: deelnemers voelen zich niet goed op de hoogte

Het belangrijkste onderwerp voor deelnemers is de hoogte van hun pensioenkapitaal, 73% is daarin geïnteresseerd. Toch geeft maar 27% aan dat ze daarvan voldoende op de hoogte zijn. Andere onderwerpen, zoals de financiële situatie van StiPP, de rendementen of de invloed van levensgebeurtenissen op het eigen pensioen wekken bij respectievelijk 61%, 44% en 43% van de deelnemers interesse. Respectievelijk 12%, 8% 14% zegt hierover voldoende op de hoogte te zijn.

Degenen die wel worden bereikt zijn tevreden over de informatie

StiPP biedt een hoop informatie over de invloed van levensgebeurtenissen op het pensioen (andere baan, trouwen/scheiden, arbeidsongeschiktheid, kinderen, verhuizen). Voor alle onderwerpen geldt dat ongeveer de helft van de deelnemers geen mening heeft over de beschikbare informatie. Waarschijnlijk hebben zij de informatie niet gezien en/of geen interesse. Ongeveer een kwart tot een derde vindt de informatie goed of zeer goed. Weinig deelnemers (minder dan 10%) beoordelen de beschikbare informatie als slecht. 37% vindt de vindbaarheid van informatie in het algemeen goed of zeer goed, 8% vindt het slecht of zeer slecht en 32% heeft geen mening.

Over de bereikbaarheid van StiPP is 32% van de deelnemers tevreden, bijna niemand (3%) is ontevreden en 53% heeft geen mening. 26% is tevreden of zeer tevreden over de antwoorden die ze op vragen krijgen, 3% vindt die antwoorden slecht of zeer slecht en maar liefst 59% heeft geen mening. Het waarschijnlijk dat de mensen zonder mening nooit vragen hebben gesteld.

Website voldoet aan verwachting

37% van de deelnemers blijkt in eerste instantie geen mening te hebben over de website. Wanneer we de website laten zien (via een link in de vragenlijst), dan blijken de reacties positief. De stelling 'de informatie op de website is aantrekkelijk' past volgens 43% goed bij de website en volgens 36% past het ene beetje. 'De website is aantrekkelijk' past volgens 42% goed en volgens 31% een beetje. Ook biedt de website onderwerpen die voor deelnemer belangrijk zijn (30%: goed; 39%: een beetje) en makkelijk vindbare informatie (34%: goed; 38%: een beetje). Een kleine minderheid (10% of minder) heeft een negatief oordeel op deze punten.

Resultaten: overzicht (3/4)

Risicobereidheid laag, maar wel gestegen

De risicobereidheid onder deelnemers van StiPP is vergeleken met andere pensioenfondsen laag. De indexscore is wel gestegen van 69,5 naar 83,6. De meerderheid van de deelnemers (62%) kunnen we classificeren als 'laag risicobereid'. 24% van de deelnemers heeft een hoge risicobereidheid.

80% van de deelnemers heeft geen idee waarin StiPP belegt en wat de risico's zijn. 76% is het eens met het feit dat een deel van het pensioengeld in aandelen wordt belegd. Dit is een behoorlijke verandering: in 2016 was het nog maar 62%. Dezelfde verandering zien we bij de stelling 'beleggen voor pensioen zie ik als gokken met andermans geld en dat wil ik niet'. 32% is het met deze stelling eens, 36% oneens. In 2016 was 41% het hiermee eens en 23% oneens.

Voorkeur voor zekerheid

Als deelnemers nu zouden moeten kiezen, dan zou 56% bij pensionering voor een zekere, vaste uitkering kiezen. 24% kiest dan voor een variabele uitkering. 20% heeft geen voorkeur. De voorkeur voor een variabele uitkering is wel gestegen, want in 2016 had slechts 15% daar een voorkeur voor.

Deelnemer ervaart onzekerheid

50% van de deelnemers is het eens met de stelling 'ik vertrouw erop dat er nog voldoende geld in de pensioenpot zit als ik met pensioen ga. 22% twijfelt en 28% denkt dat er niet voldoende voor ze overblijft. 38% zegt: een zeker pensioen betekent voor mij: 'weten dat er nog pensioen voor mij is als ik met pensioen ga'. 61% zegt 'ik maak me geen illusies over de hoogte van mijn pensioen. Dit zijn fundamentele twijfels. De zorgen zijn vooral groot onder deelnemers van 25 t/m 34 jaar (zie ook bijlage generatieverschillen).

We hebben gevraagd wat er moet gebeuren om pensioenen betaalbaar te houden nu mensen steeds ouder worden. Deelnemers zijn meer uitgesproken dan in 2016: toen had 45% geen mening, nu nog maar 28%. Het verhogen van de pensioenpremie als maatregel krijgt de meeste steun (35%), meer dan 'de beleggingsrisico's verhogen' (15%), 'de pensioenleeftijd verhogen' (13%) en 'de toekomstige pensioenuitkeringen verlagen' (10%).

23% van de deelnemers vindt hun pensioeninkomen zoals ze dat nu verwachten voldoende. 60% zou zelf meer vermogen willen opbouwen en 16% wil liever langer doorwerken voor een hoger pensioen.

Niet alle hoop is op StiPP gevestigd, want gemiddeld denkt de deelnemer dat 19% van totale pensioeninkomen zal bestaan uit pensioen van StiPP. De verwachting is dat de rest bestaat uit: eigen spaargeld/vermogen (25%), eigen AOW (24%), uitkering van andere pensioenfondsen/pensioenverzekeraars (21%) en AOW van hun partner (12%).

Resultaten: overzicht (4/4)

Draagvlak voor maatschappelijk verantwoord beleggen neemt toe

69% van de deelnemers vindt het belangrijk dat hun geld verantwoord wordt belegd. Dat is meer dan in 2016 (64%). Slechts 14% is het daar niet mee eens. 61% vindt verantwoord beleggen belangrijker dan een maximaal rendement. 41% zou er een 'iets lager pensioen' voor over hebben, dat was in 2016 nog maar 28%.

Beleggen: niet in wapens, wel in schone energie

Deelnemers vinden vooral dat StiPP niet moet investeren in de wapenindustrie (66%), in landen waar mensenrechten onder druk staan (49%) en landen of bedrijven waar corruptie heerst (49%). 39% vindt dat de tabaksindustrie moet worden uitgesloten.

StiPP kan met beleggen ook positieve uitkomsten stimuleren, volgens de deelnemers moet dat vooral naar energie en gezondheid gaan. 'Duurzame energie zoals zon en wind' wordt het meest genoemd (33%), samen met 'goede gezondheid en welzijn voor iedereen' (32%). 25% noemt 'betaalbare en duurzame energie', waardoor energie het belangrijkste thema blijkt te zijn. Bovendien noemt 29% 'duurzame industrie en een veerkrachtige infrastructuur'.

Meer vertrouwen in rendement van MVB

Veel grote beleggers zijn ervan overtuigd dat verantwoord beleggen een positief effect kan hebben op het rendement. 33% van de deelnemers van StiPP is het daar mee eens. Dit percentage is gestegen ten opzichte van 2016 (21%). 12% denkt dat het niet uitmaakt en 19% denkt dat het rendement lager zal worden. 36% van de deelnemers heeft geen idee wat het effect is.

22% van de deelnemers denkt dat verantwoord beleggen kleinere risico's voor StiPP oplevert. 18% denkt dat het niet uitmaakt en 17% denkt dat de risico's groter worden. 43% heeft dus geen idee.

Interpretatie van de onderzoekers

Deelnemers voelen zich weinig verbonden met StiPP

Als je het onderzoek over het geheel bekijkt, dan die je vooral deelnemers die weinig binding voelen met StiPP. Het lijkt ze niet zoveel uit te maken of hun pensioen door StiPP wordt geregeld of door een ander pensioenfonds. Dat zie je in bijna alle vragen terug. Ze zijn niet heel tevreden, maar ook niet ontevreden. Geen blind vertrouwen, maar ook geen wantrouwen. Bovendien zijn er veel vragen met hoge percentages 'weet niet/geen mening' als antwoord. Ze hebben dus te weinig beeld van StiPP en/of te weinig interesse om er meer over te weten. De lage mate van connectie en interesse is geen verrassing en ook niet meteen zorgelijk. De kern van de strategische missie van StiPP is om deelnemers en gepensioneerden te beschermen tegen 'geldelijke gevolgen van ouderdom en overlijden', door de pensioenovereenkomst zorgvuldig en efficiënt uit te voeren. Hiervoor is het niet noodzakelijk dat deelnemers *zeer* tevreden en betrokken zijn. Echter, een doelstelling van het communicatiebeleid in 2018 was 'bouwen aan vertrouwen'. Op dit punt valt zeker nog winst te behalen, zowel het vertrouwen in StiPP als het vertrouwen in het pensioenstelsel in het algemeen.

Fundamentele onzekerheid

Deelnemers hebben grote twijfels over de hoogte van hun (te verwachten) pensioen. Die twijfels gaan niet alleen over koopkracht of luxe, veel deelnemers vragen zich af of er überhaupt nog voldoende pensioen is om rond te komen. Dit is nog meer het geval bij jongere (25-34 jr) deelnemers (zie bijlage 'generatieverschillen'). Dergelijke twijfels zie je wel vaker in pensioenonderzoeken. Veel deelnemers van StiPP zullen bovendien geen ruim inkomen verdienen en zich daardoor kwetsbaarder voelen. Vanuit dit oogpunt is het niet verrassend dat de risicobereidheid laag is. Deelnemers hebben voor hun gevoel weinig ruimte om risico te nemen. Het beleid van StiPP is hier al op afgestemd, dus het is goed om dit bevestigd te zien. Het is wel belangrijk om de ontwikkelingen hierin te blijven meten, want de risicobereidheid is wel gestegen sinds 2016.

Laag kennisniveau onder deelnemers

Deelnemers zeggen dat ze interesse hebben in hun eigen pensioensituatie en de financiële situatie van hun pensioenfonds. Toch geven deelnemers aan dat ze slecht op de hoogte zijn. Dit blijkt ook uit de enorme percentages 'weet niet/geen mening' die we in dit onderzoek terug zien. Je kunt je afvragen of deelnemers wel echt de noodzaak voelen om iets over hun pensioen te weten. Zeker wanneer het pensioen van StiPP maar een klein deel van hun totale pensioeninkomen zal uitmaken. Het lijkt er niet op dat meer informatie zenden, gaat leiden tot meer kennis. Toch is het belangrijk dat heldere communicatie wel een onderdeel blijft van de strategie, want er zijn deelnemers die wel informatie zoeken of vragen.

Interpretatie van de onderzoekers

Hoe zorg je dat deelnemers vertrouwen krijgen?

Bouwen aan vertrouwen is een mooi streven en in de pensioensector misschien wel noodzakelijk, maar het is zeker niet eenvoudig.

Wat is precies vertrouwen? Vanuit wetenschappelijke literatuur weten we dat vertrouwen uit 3 pijlers bestaat: ability (ben je in staat om voor een goed pensioen te zorgen), benevolence (denk je 100% aan het belang van de deelnemer) en integrity (integriteit, eerlijkheid). Er is nu geen reden om aan te nemen dat deelnemers twijfelen aan je integriteit, dus zul je moeten uitstralen dat je een capabel bent om een goed pensioen te verzorgen en dat je opkomt voor de belangen van de deelnemer.

In tijden waarin de media berichten over (mogelijke) kortingen is dat zeker geen eenvoudige taak. Maar er is nog veel te winnen zolang deelnemers nog denken dat ze minder terugkrijgen dan ze hebben ingelegd en oprecht twijfelen of de pensioenpot niet leeg is als zij met pensioen gaan. StiPP kan nadenken hoe zij kunnen uitstralen dat deelnemers geluk hebben dat ze bij zo'n goed pensioenfonds zitten.

Het advies is om niet alleen na te denken over *wat* je aan de deelnemer communiceert, maar vooral ook *hoe*. Zeg je "jij gaat pensioen opbouwen bij ons" of "wij gaan pensioen opbouwen voor jou"? En wellicht kun je je ook in de publieke discussie laten horen als stem die opkomt voor de flexwerker.

Draagvlak voor MVB is toegenomen

Het deelnemersonderzoek uit 2016 is als input gebruikt om een ESG beleid te formuleren voor het beleggen. Daarmee is StiPP de juiste weg ingeslagen, want deelnemers hechten in toenemende mate belang aan verantwoord beleggen. Ook is er meer vertrouwen in het rendement van verantwoord beleggen.

StiPP richt zich daarbij vooral op Governance en Social factoren. Belangrijke thema's hierin zijn wapens en tabak. Ook deelnemers vinden deze thema's erg belangrijk en zien daar liever geen geld naartoe vloeien. Een ander belangrijk thema, kinderarbeid, is niet direct uitgevraagd. Maar we zien wel dat deelnemers niet willen dat er wordt belegd waar mensenrechten op het spel staan. Ook de thema's waar StiPP wel in wil beleggen, sluiten behoorlijk aan bij de wensen van de deelnemer, met name duurzame energie en infrastructuur.

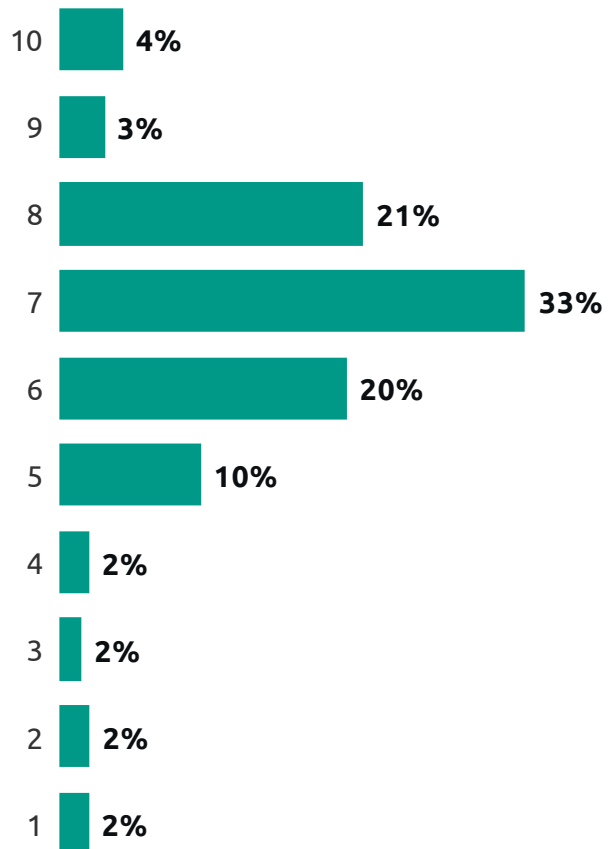
Resultaten

Algehele tevredenheid gestegen

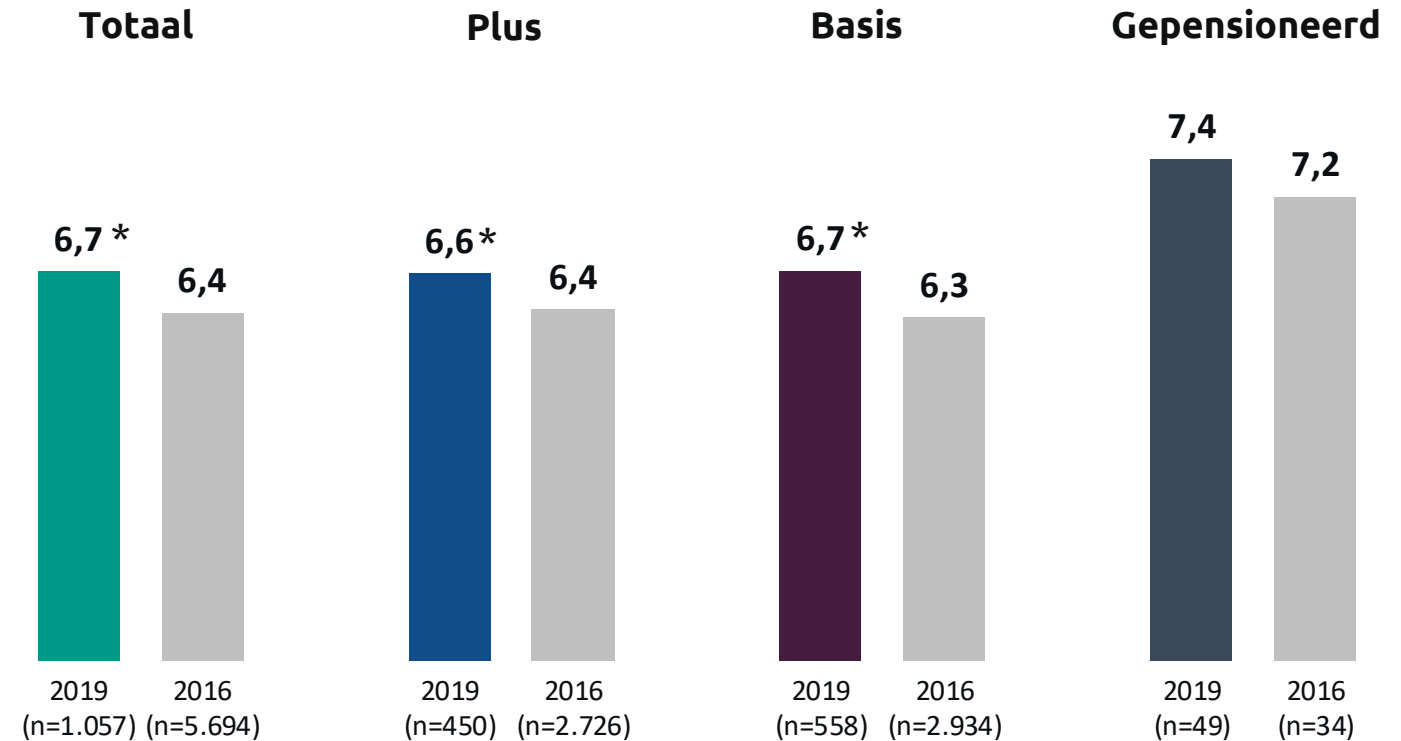
Kunt u met een rapportcijfer aangeven hoe tevreden u bent met Pensioenfonds StiPP?

(Basis - allen, n=1.057)

Algehele tevredenheid met StiPP

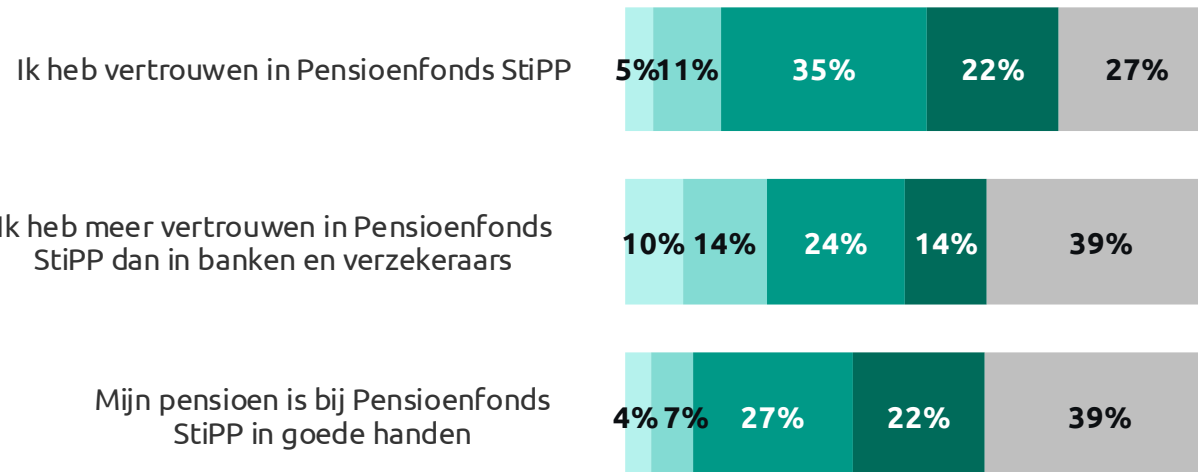
Gemiddelde rapportcijfers

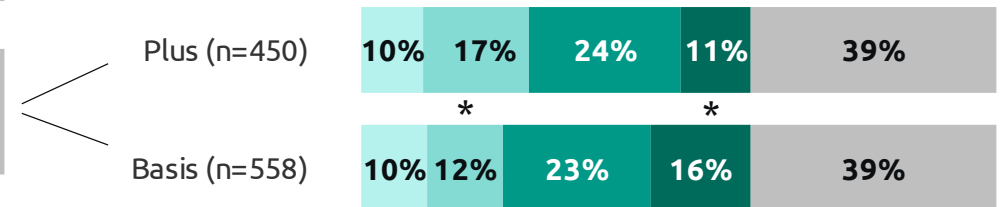
* = significant verschil met 2016

Weinig wantrouwen onder deelnemers

Hoe vindt u de volgende uitspraken passen bij Pensioenfonds StiPP?
(basis - allen, n=1.057)

■ Past helemaal niet ■ Past niet zo goed ■ Past een beetje ■ Past heel goed ■ Weet niet / geen mening

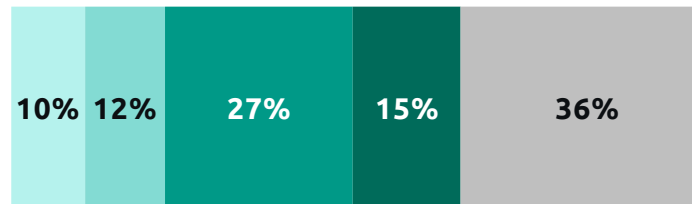

* = significant verschil met 2016

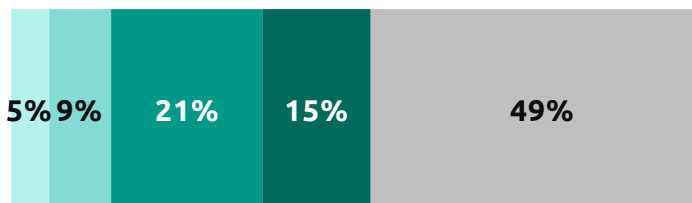
Beperkt gevoel van connectie

Hoe vindt u de volgende uitspraken passen bij Pensioenfonds StiPP?
(basis - allen, n=1.057)

Ik voel mij thuis bij Pensioenfonds StiPP

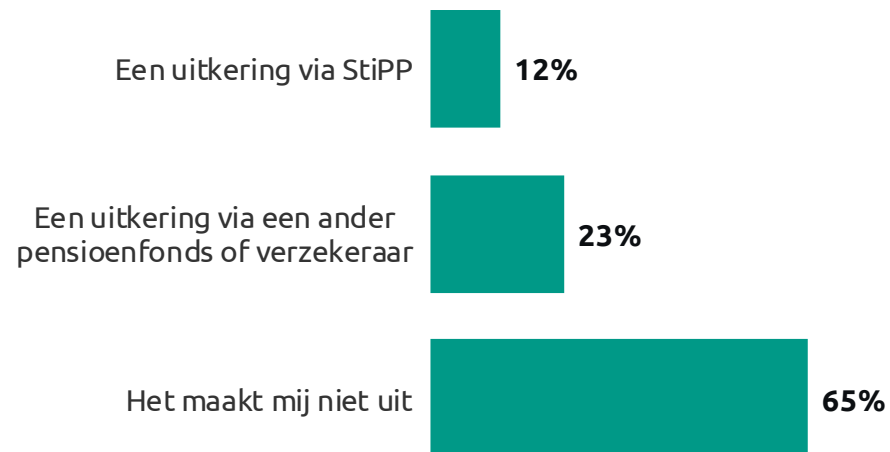
Pensioenfonds StiPP komt op voor mijn belangen

■ Past helemaal niet ■ Past niet zo goed ■ Past een beetje ■ Past heel goed ■ Weet niet / geen mening

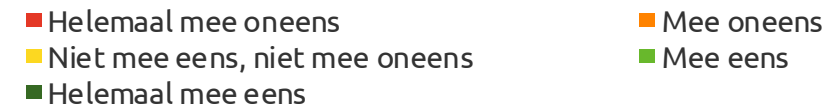
Geen grote voor- of afkeur voor StiPP

Stel, u hebt de keuze tussen een pensioenuitkering van StiPP of van een ander pensioenfonds of verzekeraar. Waar gaat uw voorkeur naar uit?
(Basis - allen, n=1.057)

In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling?
(basis - allen, n=1.057)

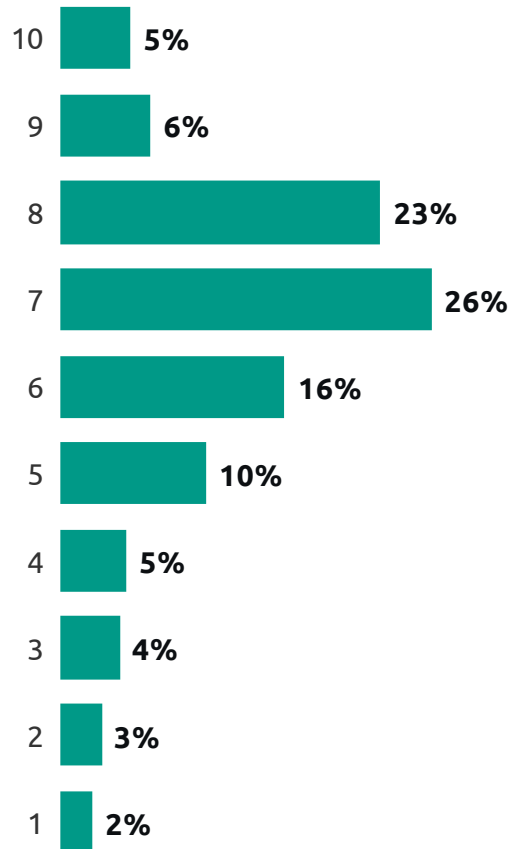
Ik vertrouw erop dat de kosten bij Pensioenfonds StiPP laag zijn

Tevredenheid over informatievoorziening gestegen

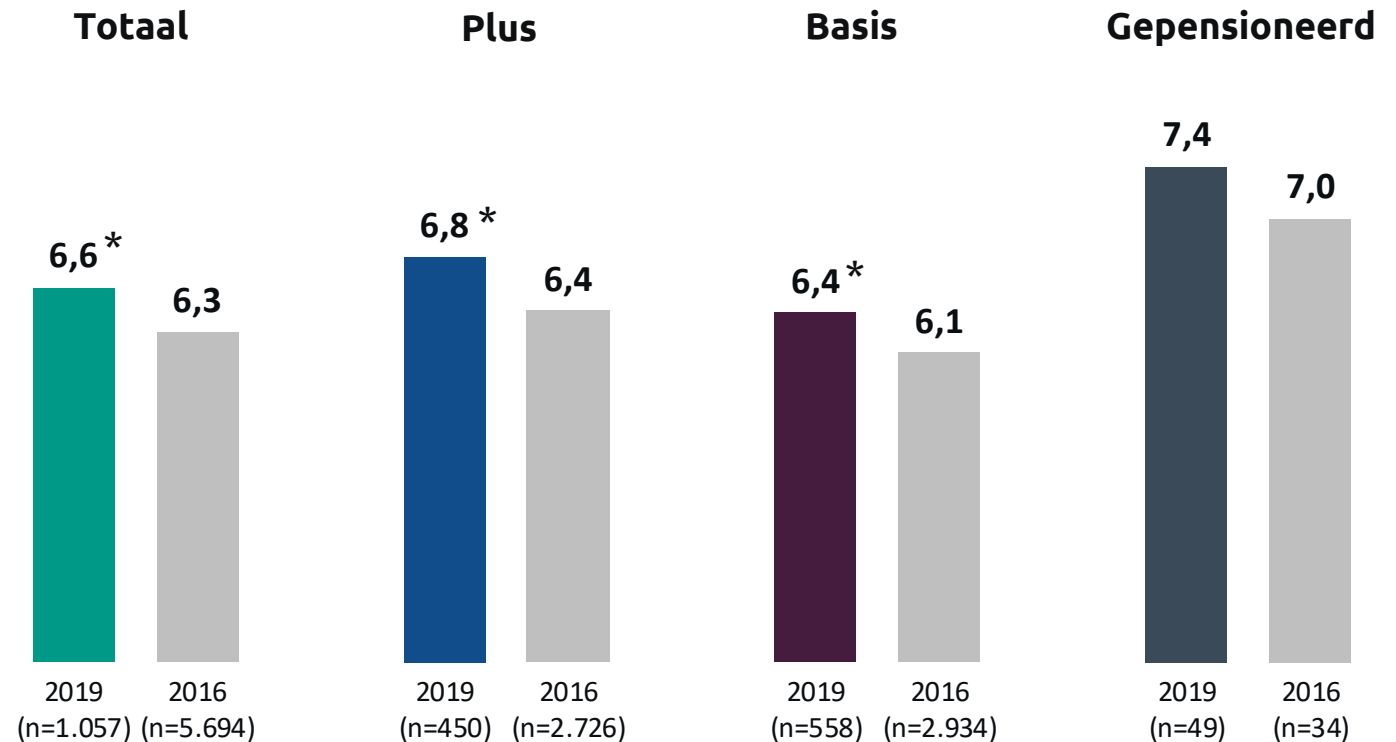
Kunt u met een rapportcijfer aangeven hoe tevreden u bent over de informatievoorziening door Pensioenfonds StiPP?

(Basis - allen, n=1.057)

Tevredenheid over informatievoorziening

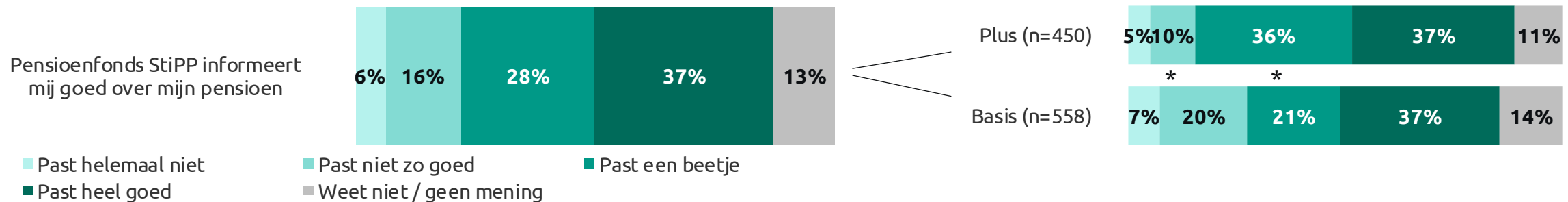
Gemiddelde rapportcijfer

* = significant verschil met 2016

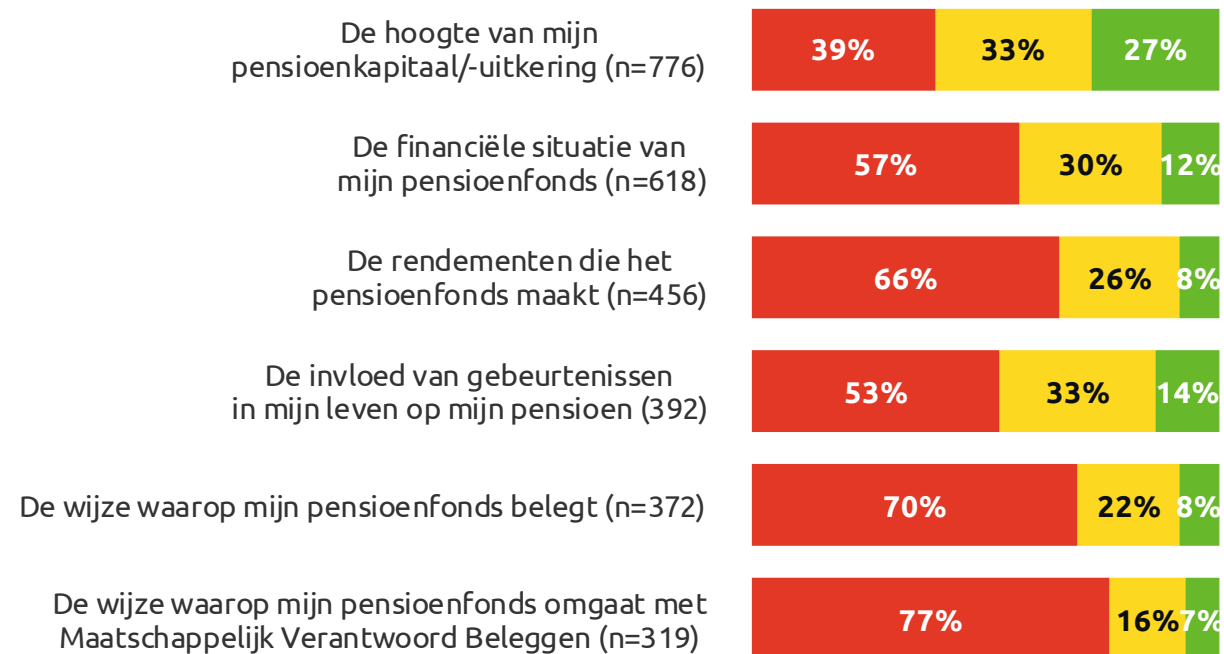
Deelnemers voelen zich goed geïnformeerd

Hoe vindt u de volgende uitspraak passen bij Pensioenfonds StiPP?
(basis - allen, n=1.057)

Deelnemer matig op de hoogte van eigen pensioen

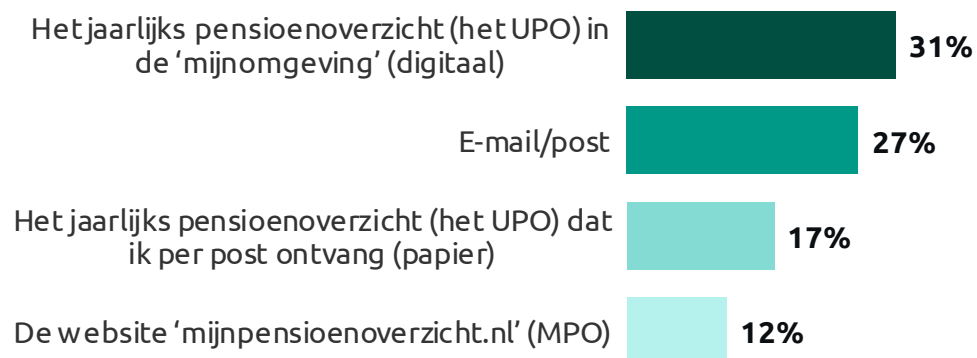
Welke van onderstaande onderwerpen hebben uw interesse? → *indien interesse* → *doorvraag* → **Bent u over dit onderwerp voldoende op de hoogte?**
(Basis - allen, n=1.057)

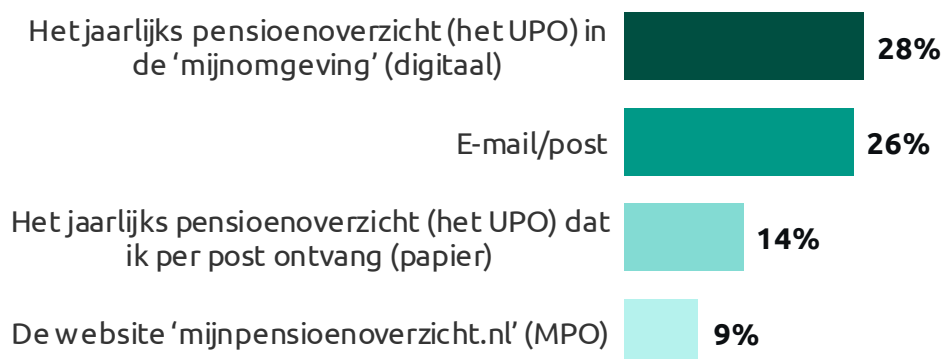
■ Nee, hier ben ik onvoldoende van op de hoogte
 ■ Enigszins
 ■ Ja, hier ben ik voldoende van op de hoogte

Voorkeur voor informatie per UPO, e-mail of post

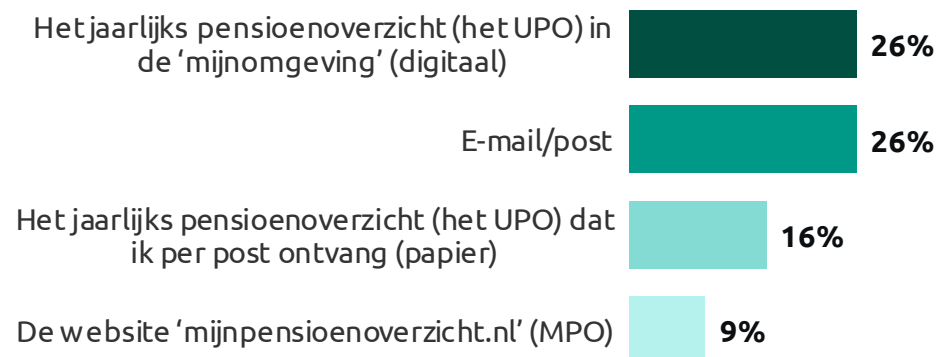
Hoe wordt u bij voorkeur geïnformeerd over de hoogte van uw pensioenkapitaal/-uitkering? (basis - interesse in dit onderwerp, n=776)

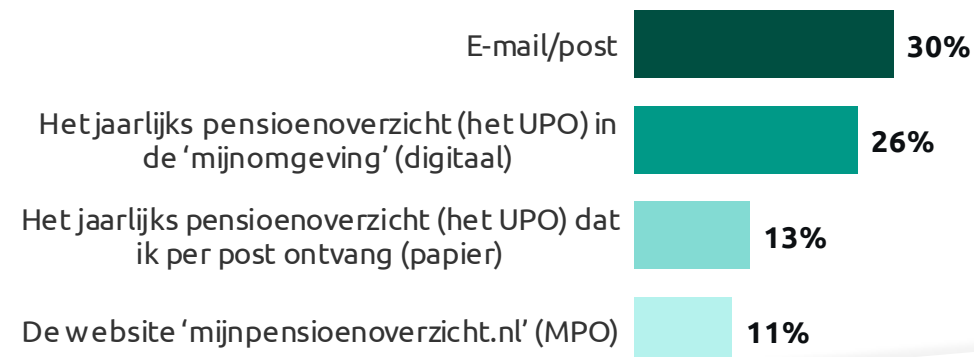
Hoe wordt u bij voorkeur geïnformeerd over de financiële situatie van uw pensioenfonds? (basis - interesse in dit onderwerp, n=618)

Hoe wordt u bij voorkeur geïnformeerd over de rendementen van uw pensioenfonds? (basis - interesse in dit onderwerp, n=456)

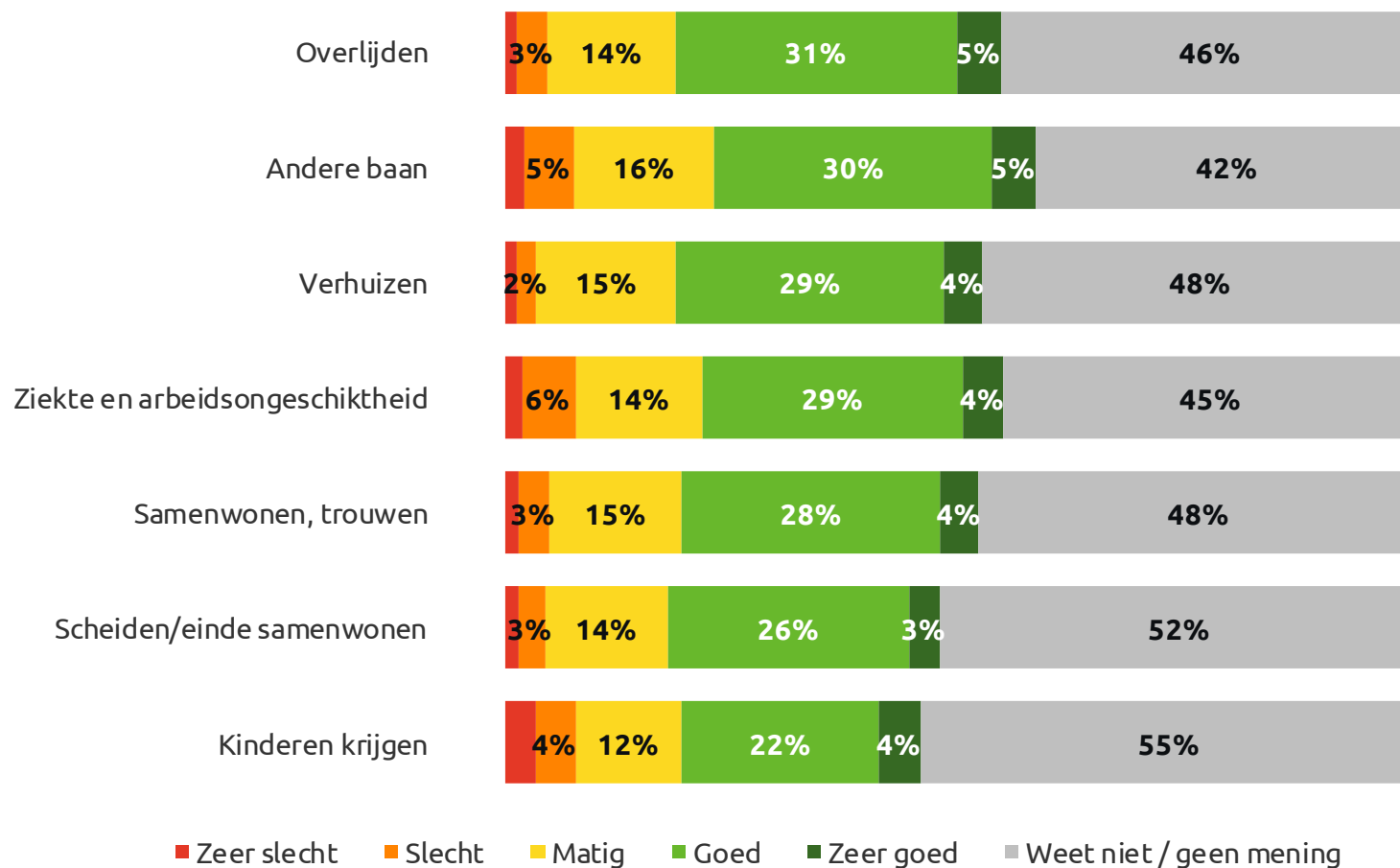

Hoe wordt u bij voorkeur geïnformeerd over de invloed van levensgebeurtenissen op uw pensioen? (basis - interesse in dit onderwerp, n=392)

Informatievoorziening: thema's

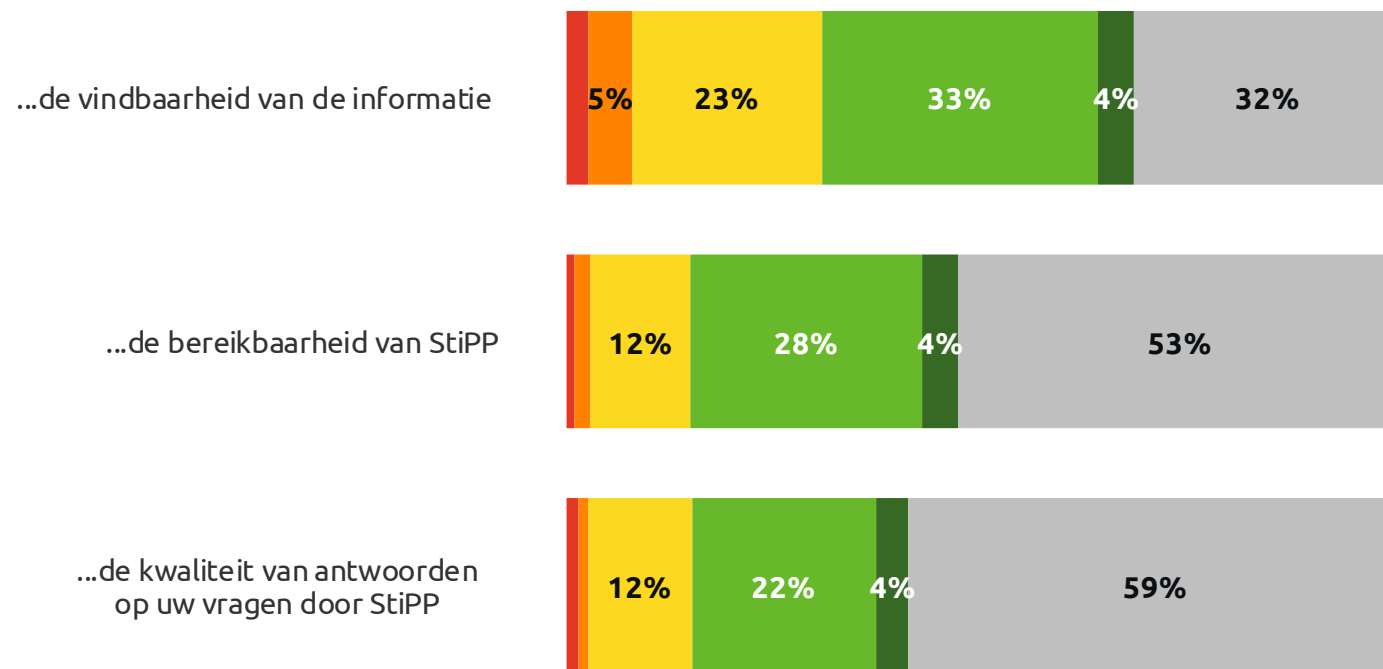
Hoe beoordeelt u de beschikbare informatie over onderstaande levensgebeurtenissen op uw pensioen? (basis - allen, n=1.057)

Informatievoorziening is in orde

Hoe beoordeelt u...

(basis – allen, n=1.057)

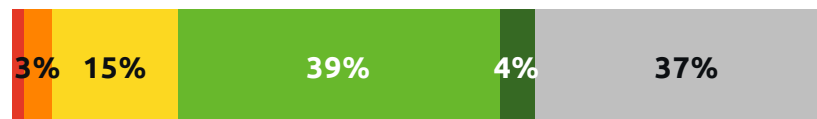

■ Zeer slecht ■ Slecht ■ Niet goed, maar ook niet slecht ■ Goed ■ Zeer goed ■ Weet niet / geen mening

Informatievoorziening is in orde

Hoe beoordeelt u...

...de kwaliteit van de website van StiPP

■ Zeer slecht ■ Slecht ■ Niet goed, maar ook niet slecht ■ Goed ■ Zeer goed ■ Weet niet / geen mening

Hoe vindt u de volgende uitspraken passen bij de website van Pensioenfonds StiPP? (basis - allen, n=1.057)

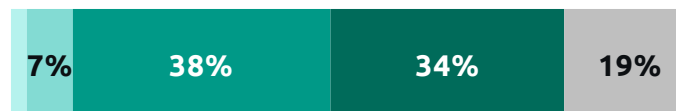
De informatie op de website is begrijpelijk

De website ziet er aantrekkelijk uit

Ik kan de informatie die ik zoek makkelijk vinden

De website gaat over onderwerpen die ik belangrijk vind

■ Past helemaal niet ■ Past niet zo goed ■ Past een beetje ■ Past heel goed ■ Weet niet / geen mening

Respondenten hebben in de vragenlijst een link naar de website gekregen om vervolgens deze stellingen te beantwoorden.

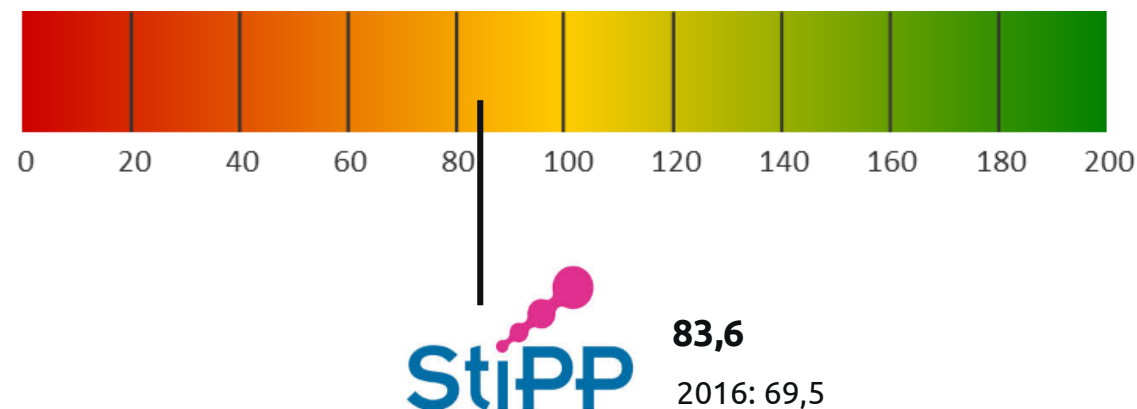
Risicobereidheid laag, maar wel gestegen (1/2)

Zegwaart Consultancy heeft een risicobereidheidsonderzoek ontwikkeld en uitgevoerd voor bijna 40 pensioenfondsen. Op basis van deze onderzoeken heeft Motivation, samen met Zegwaart Consultancy en Corporate Pensioen Architects (Pension Intelligence Partners) een **risicobereidheidsindex** ontwikkeld.

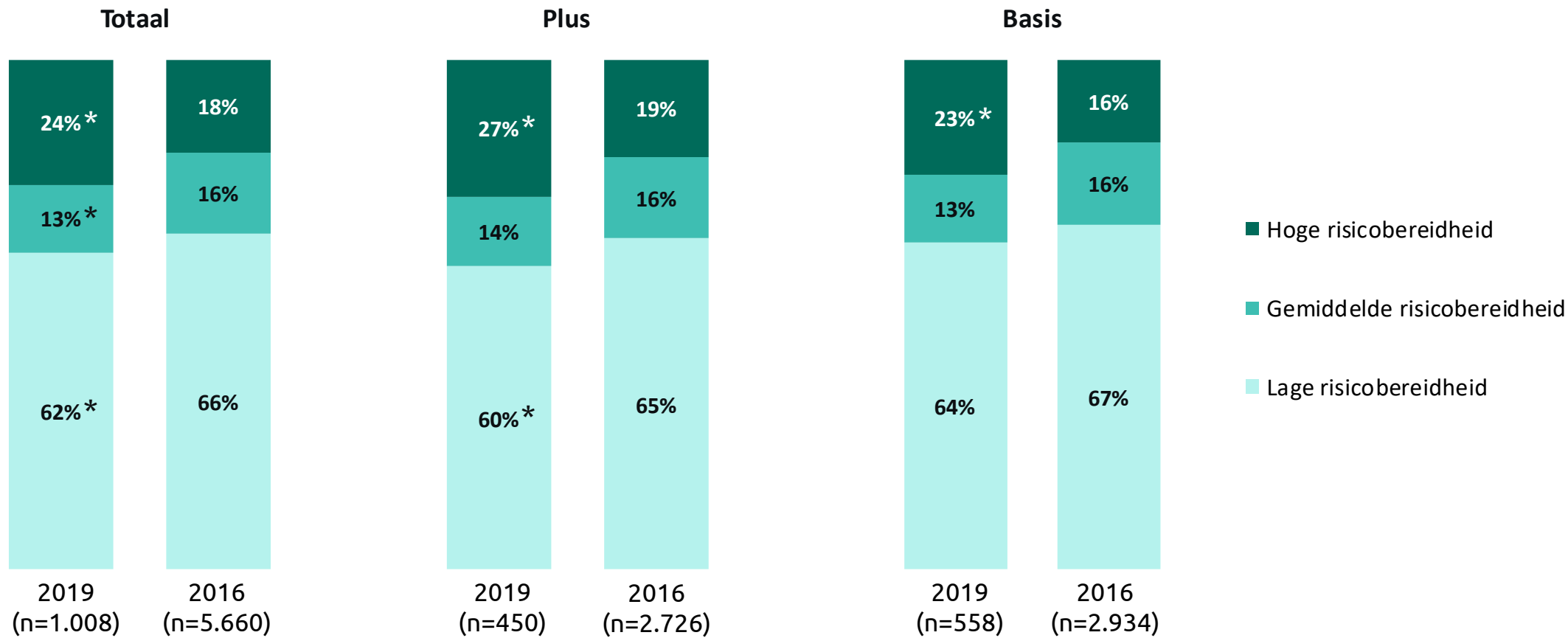
Uit verdere analyse is gebleken dat drie vragen sterk samenhangen met de mate van risicobereidheid, namelijk een kennis --, houding --, en gedragsvraag. Met de antwoorden op deze vragen kan vervolgens voor iedere deelnemer en voor het gehele fonds de risicobereidheid worden vastgesteld. Wanneer we deze score afzetten tegen het gemiddelde van 40 fondsen, wordt de risicobereidheidsindex van het fonds bepaald. Een score onder of boven de 100 duidt op een lagere of hogere risicobereidheid dan gemiddeld.

De score van 83,6 betekent dat de deelnemers van StiPP minder risico's willen nemen dan het gemiddelde (de benchmark). Ongeveer driekwart van de pensioenfondsen in de benchmark heeft een hogere risicobereidheidsindex en ongeveer een kwart een lagere. Ten opzichte van 2016 (69,5) is de indexscore van StiPP **gestegen**.

Benchmark risicobereidheidsindex van 50 pensioenfondsen in Nederland

Risicobereidheid laag, maar wel gestegen (2/2)

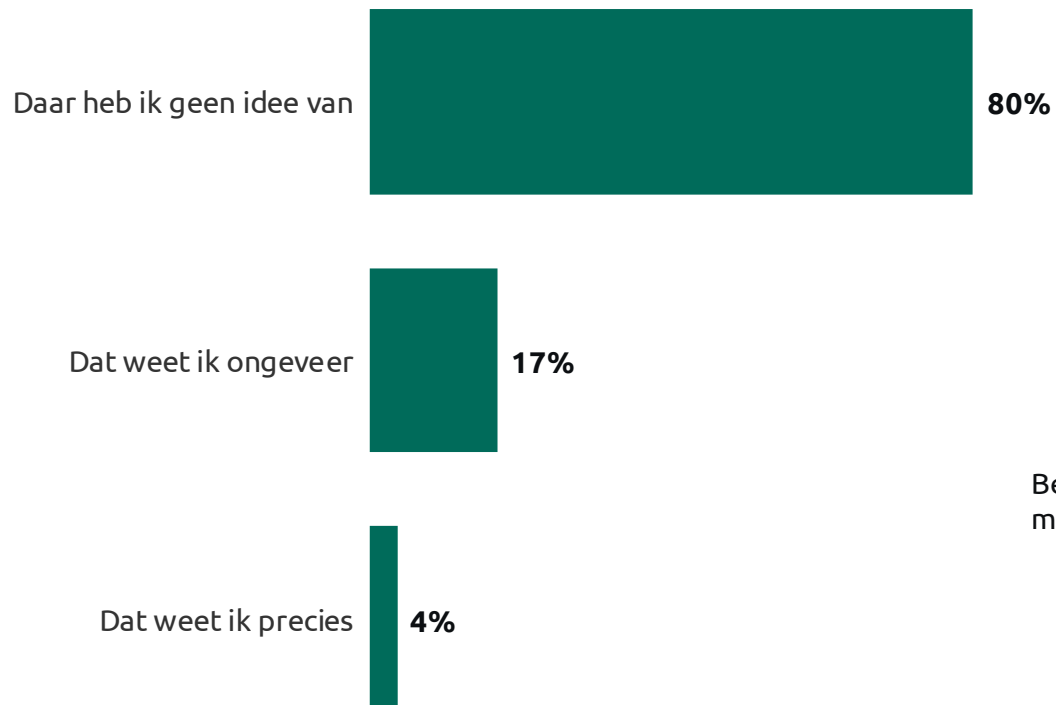

* = significant verschil met 2016

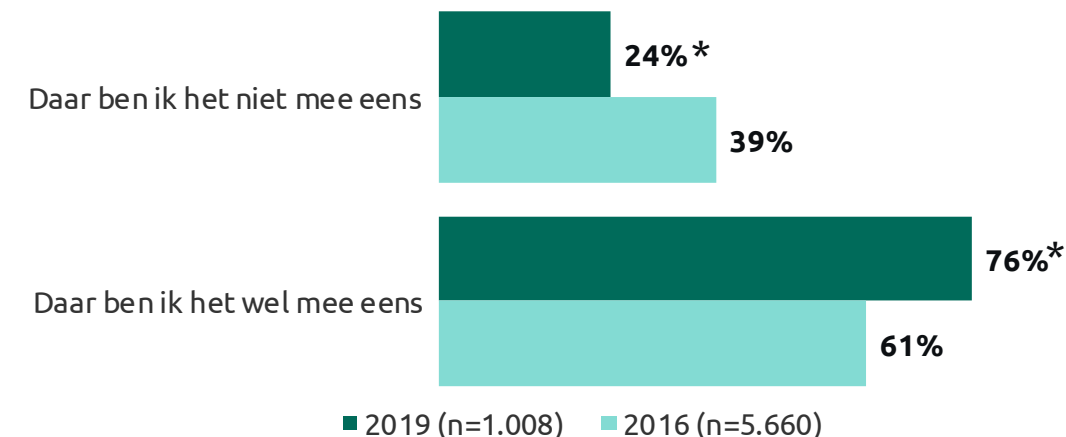
Risicohouding: meer draagvlak voor beleggen

StiPP belegt uw pensioenkapitaal. Door het beleggingsrendement stijgt naar verwachting uw pensioenkapitaal. Gemiddeld levert beleggen meer op dan dat het geld op een spaarrekening staat, maar er horen ook risico's bij.

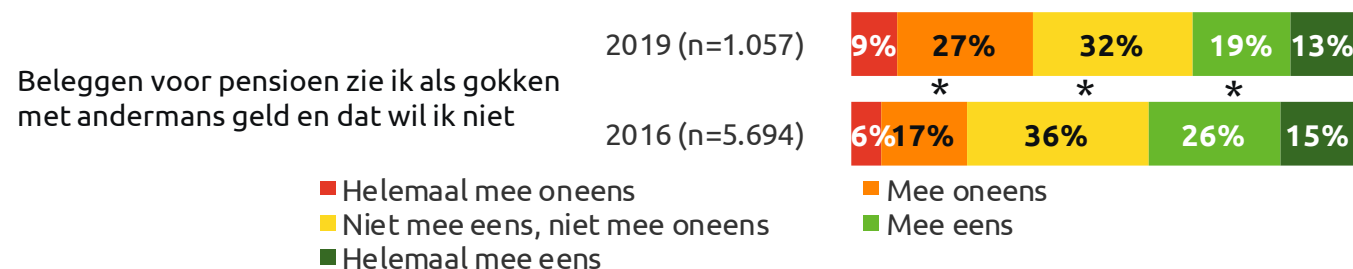
Weet u waarin Pensioenfonds StiPP belegt en welke risico's het daarbij loopt?
(basis - actief of slaper, n=1.008)

Pensioenfonds StiPP belegt een deel van het vermogen in aandelen. Bent u het daar wel of niet mee eens?

In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling?

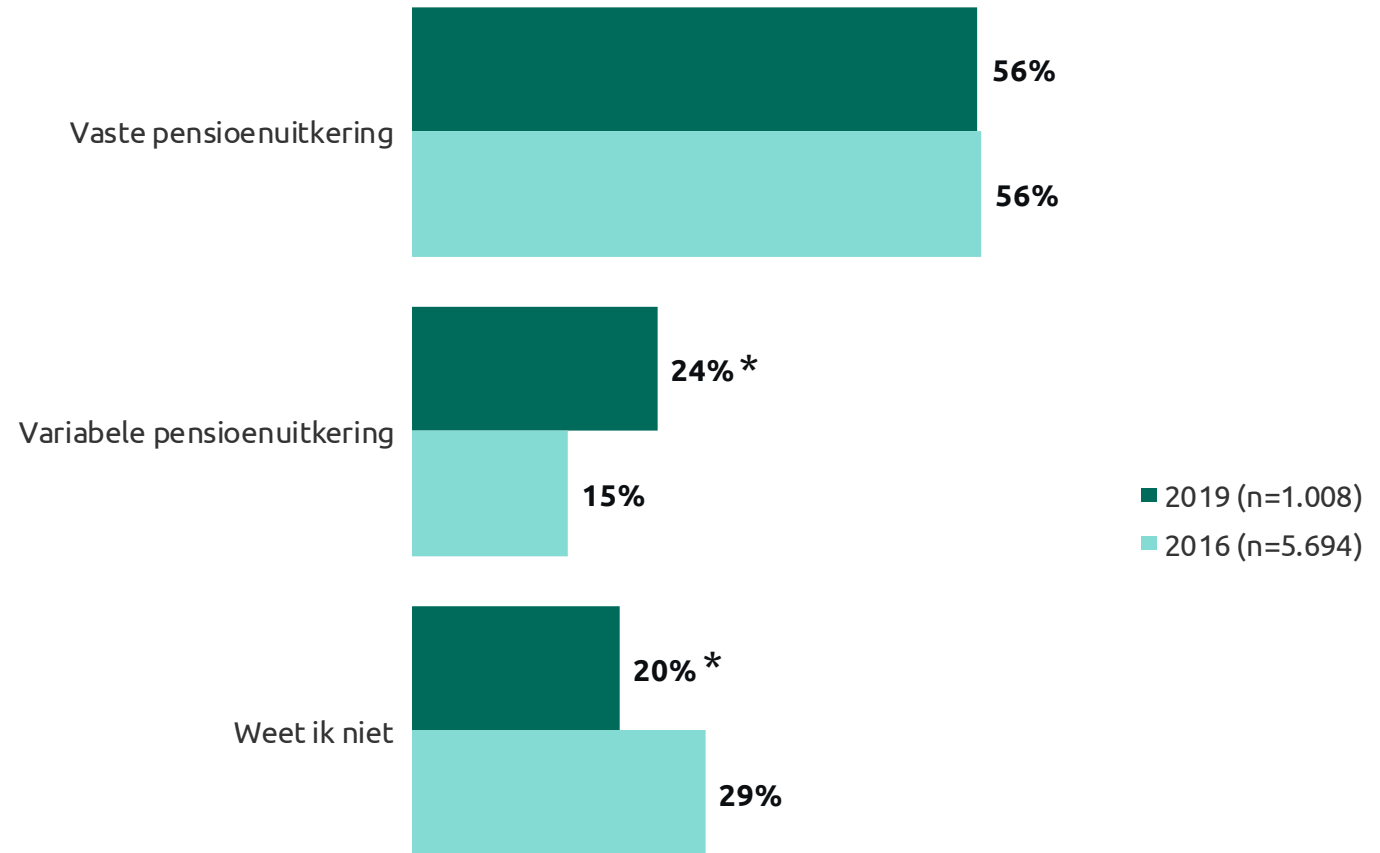
* = significant verschil met 2016

Grootste voorkeur voor zekerheid (maar voorkeur voor variabele uitkering neemt toe)

Via de pensioenregeling van uw werkgever bouwt/bouwde u een pensioenkapitaal op. Jaarlijks neemt het pensioenkapitaal toe doordat er premie ingelegd wordt en/of doordat StiPP uw pensioenkapitaal belegt. Wanneer u met pensioen gaat, heeft u de keuze tussen twee pensioenuitkeringen:

- 1. Vaste pensioenuitkering: een pensioenuitkering die elk jaar hetzelfde is. Je weet wat je krijgt, maar je kunt er daardoor op de lange termijn steeds minder mee kopen.*
- 2. Variabele pensioenuitkering: een pensioenuitkering, waarvan de hoogte per jaar kan veranderen. Uw opgebouwde pensioenkapitaal wordt doorbelegd en een deel wordt gebruikt voor uw pensioenuitkering. De hoogte van uw pensioen verandert dan ieder jaar afhankelijk van het behaalde beleggingsresultaat.*

Als u nu een keuze zou moeten maken, zou u dan kiezen voor een vaste of variabele pensioenuitkering?

* = significant verschil met 2016

Risicohouding: voorkeur voor zekerheid

Naar welke van deze regelingen gaat uw voorkeur uit?
Het gaat om de periode waarin u werkt en pensioen opbouwt.
(Basis - Actief of slaper, n=1.008)

Een regeling met een vrij zekere pensioenuitkering
die naar verwachting lager is dan bij regeling B.

71%

Een regeling met een onzekere pensioenuitkering
die naar verwachting hoger is dan bij regeling A.

29%

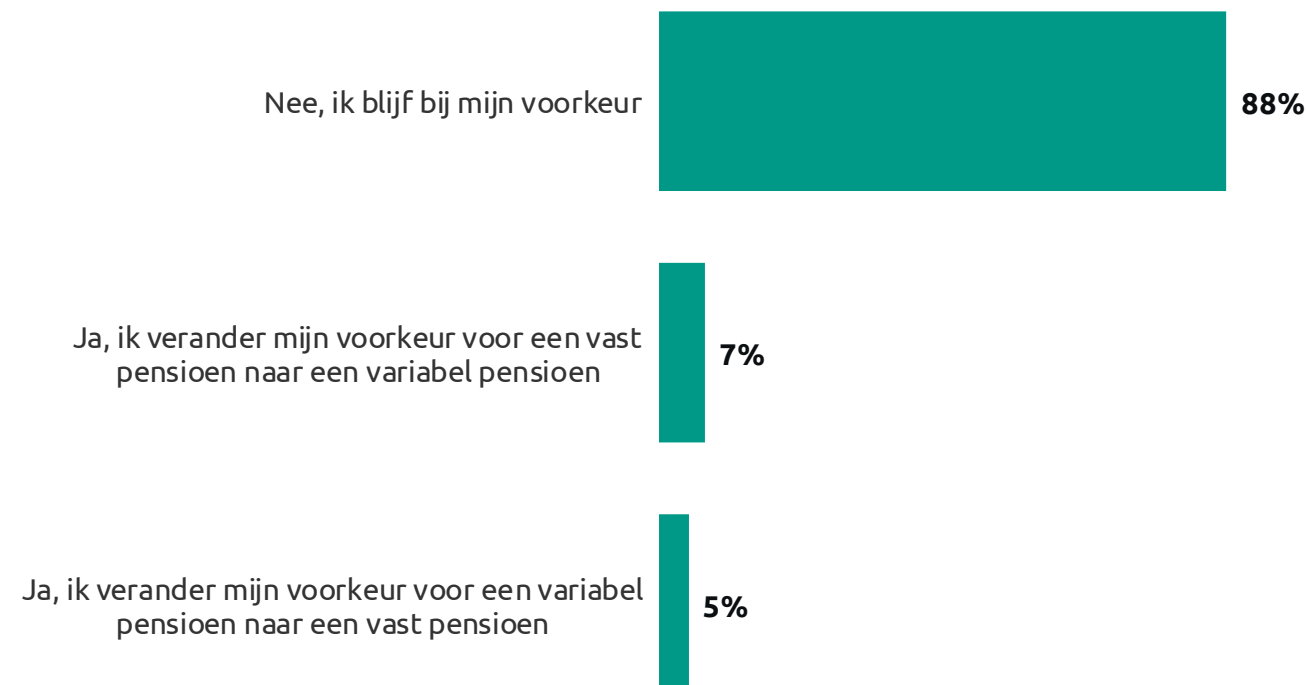
Risicohouding: voorkeur voor zekerheid

Een vaste uitkering heeft als voordeel dat u van te voren weet waar u aan toe bent. Uw pensioenuitkering is na pensioeningang niet meer afhankelijk van beleggingen of de gemiddelde levensverwachting. Het nadeel is dat uw pensioenuitkering niet meestijgt met de prijzen en u daarom steeds minder kunt kopen van uw pensioen. Als u voor een vast pensioen kiest, staat het bedrag vast, totdat u overlijdt. De vaste uitkering is lager dan de variabele uitkering omdat u betaalt voor de zekerheid dat uw pensioen gelijk blijft.

Een variabele pensioenuitkering is naar verwachting hoger dan een vast pensioen. Maar het kan ook lager zijn. Dit is afhankelijk van de beleggingsresultaten. Uw pensioenuitkering beweegt mee met de gemiddelde levensverwachting. Uw pensioen zal daardoor lager uitvallen als de gemiddelde levensverwachting stijgt. Uw pensioen moet dan namelijk langer uitgekeerd worden. Als u voor een variabel pensioen kiest, is uw pensioen elk jaar anders. Het eerste jaar is uw uitkering waarschijnlijk hoger dan wanneer u voor een vaste uitkering kiest. Hoe hoog uw uitkering in de andere jaren is, is afhankelijk van onder meer de beleggingsresultaten.

Verandert deze toelichting uw voorkeur voor vast of variabel pensioen?

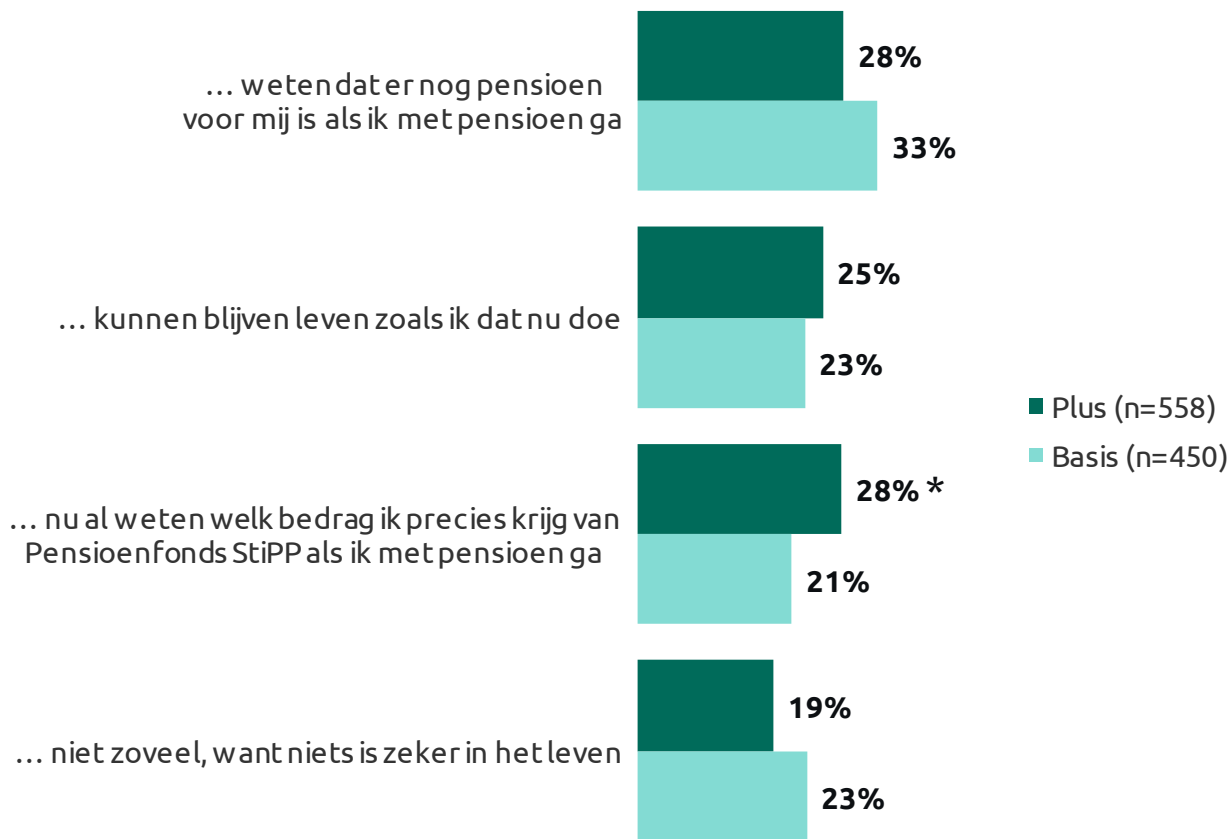
(Basis - voorkeur voor vast of variabel, n=802)

Risicohouding: voorkeur voor zekerheid

Kunt u aangeven welk van de onderstaande antwoorden het beste bij u past?

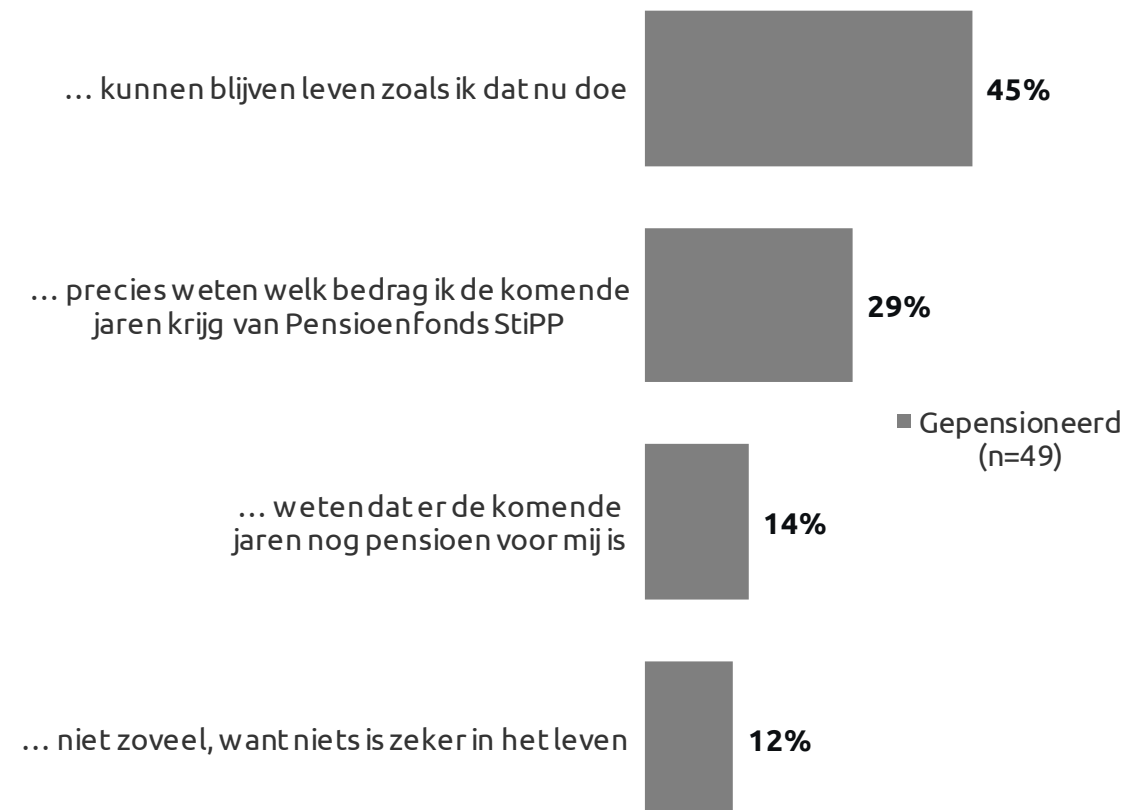
Een zeker pensioen betekent voor mij...:

* = verschil tussen basis en plus

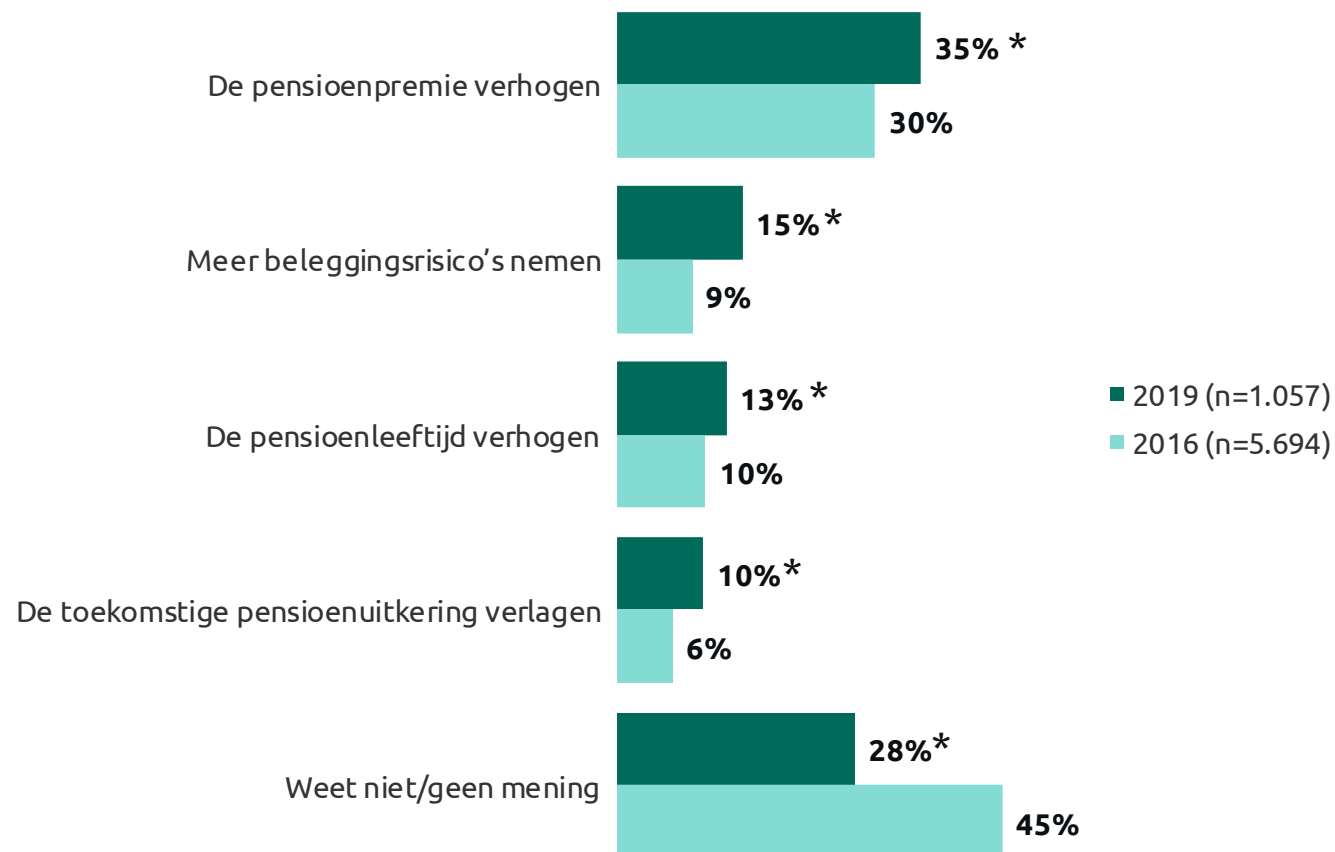
Kunt u aangeven welk van de onderstaande antwoorden het beste bij u past?

Een zeker pensioen betekent voor mij...:

Meer steun voor premieverhoging tegen langlevenrisico

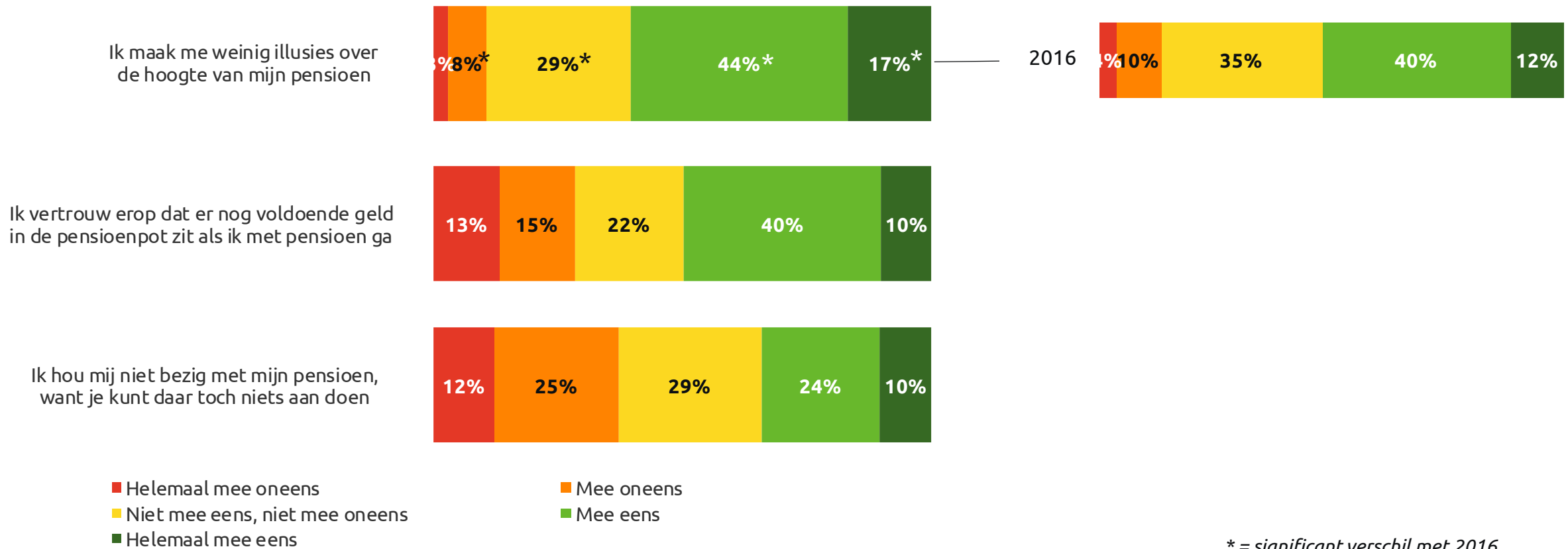
Mensen leven steeds langer. Daardoor moet een pensioenfonds mensen steeds langer pensioen uitbetalen en dat kost geld. Welke maatregel van het pensioenfonds heeft uw voorkeur om dit te kunnen blijven betalen?

* = significant verschil met 2016

Pensioensentiment

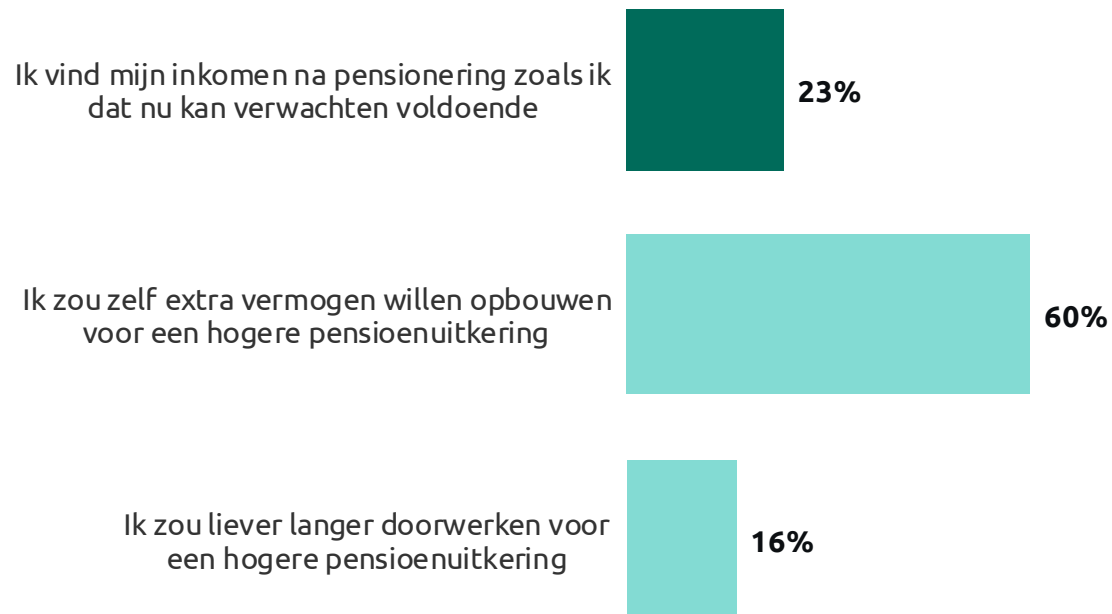
In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?
(basis - allen, n=1.057)

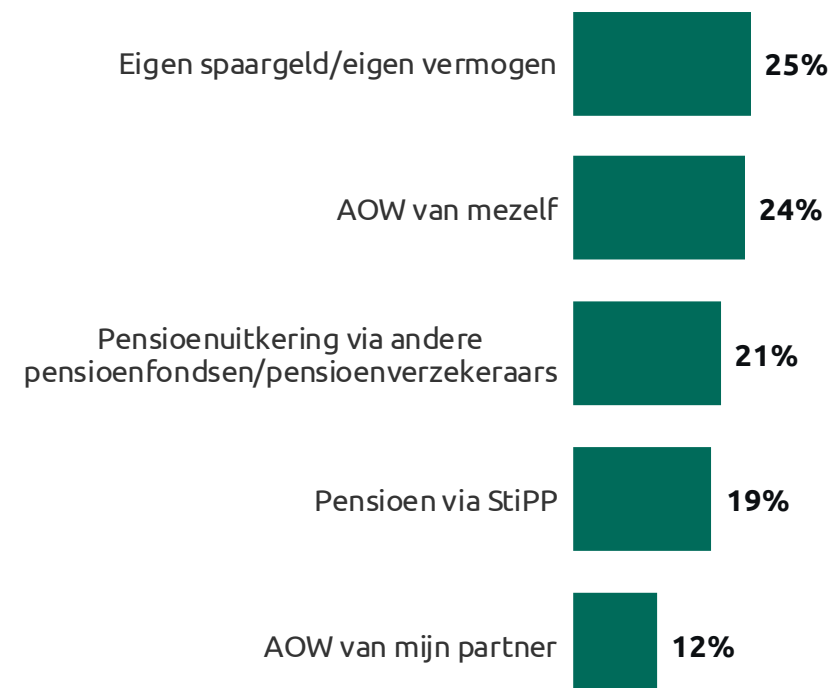
* = significant verschil met 2016

Deelnemer wil meer pensioen opbouwen

Welke van onderstaande uitspraken is het meest op u van toepassing?
(Basis - actief of slaper, n=1.008)

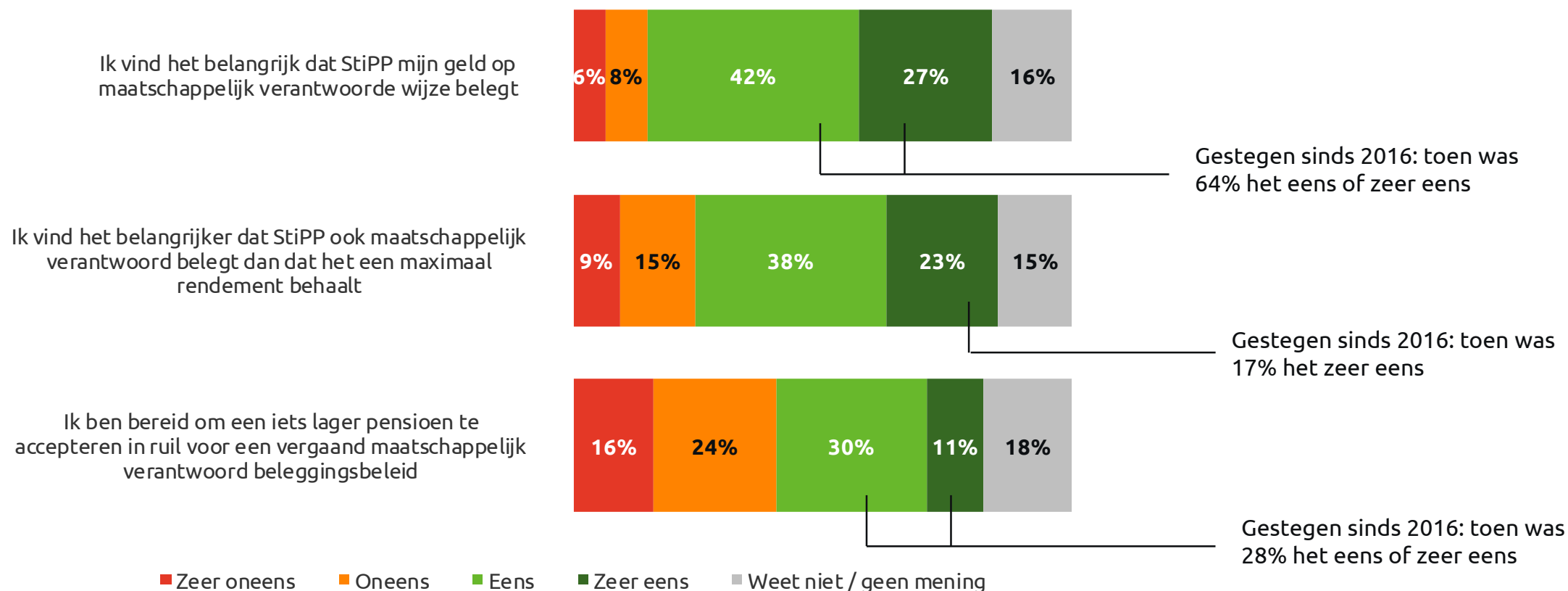

Het pensioen dat u opbouwt bij Flexsecurity zorgt later voor een deel van uw totale pensioeninkomen. Welk deel, uitgedrukt in een percentage, denkt u dat uw Flexsecurity-pensioen zal uitmaken van uw totale pensioeninkomen later?
(Basis - actief of slaper, n=1.008)

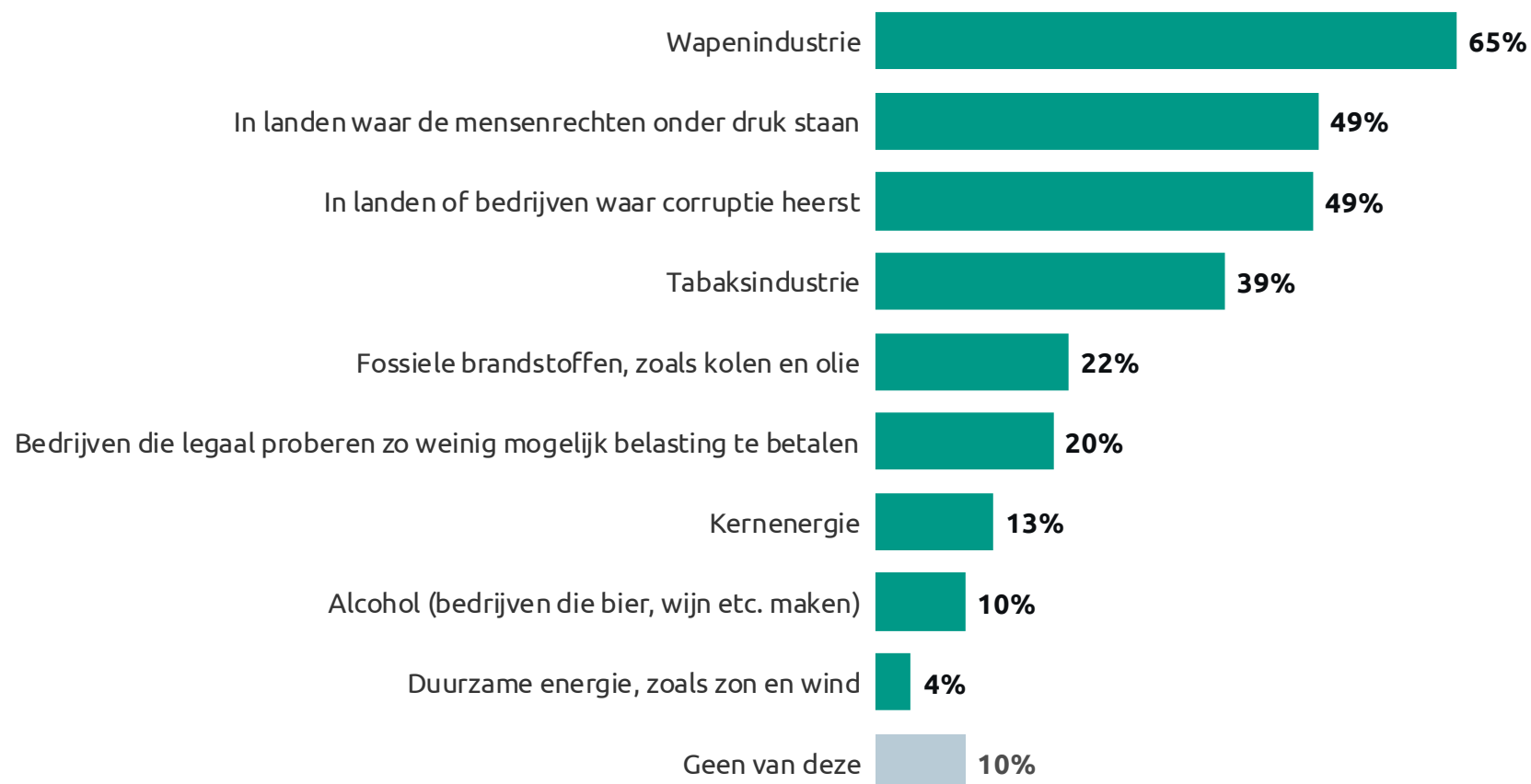
Draagvlak voor MVB neemt toe

In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? (basis - allen, n=1.057)

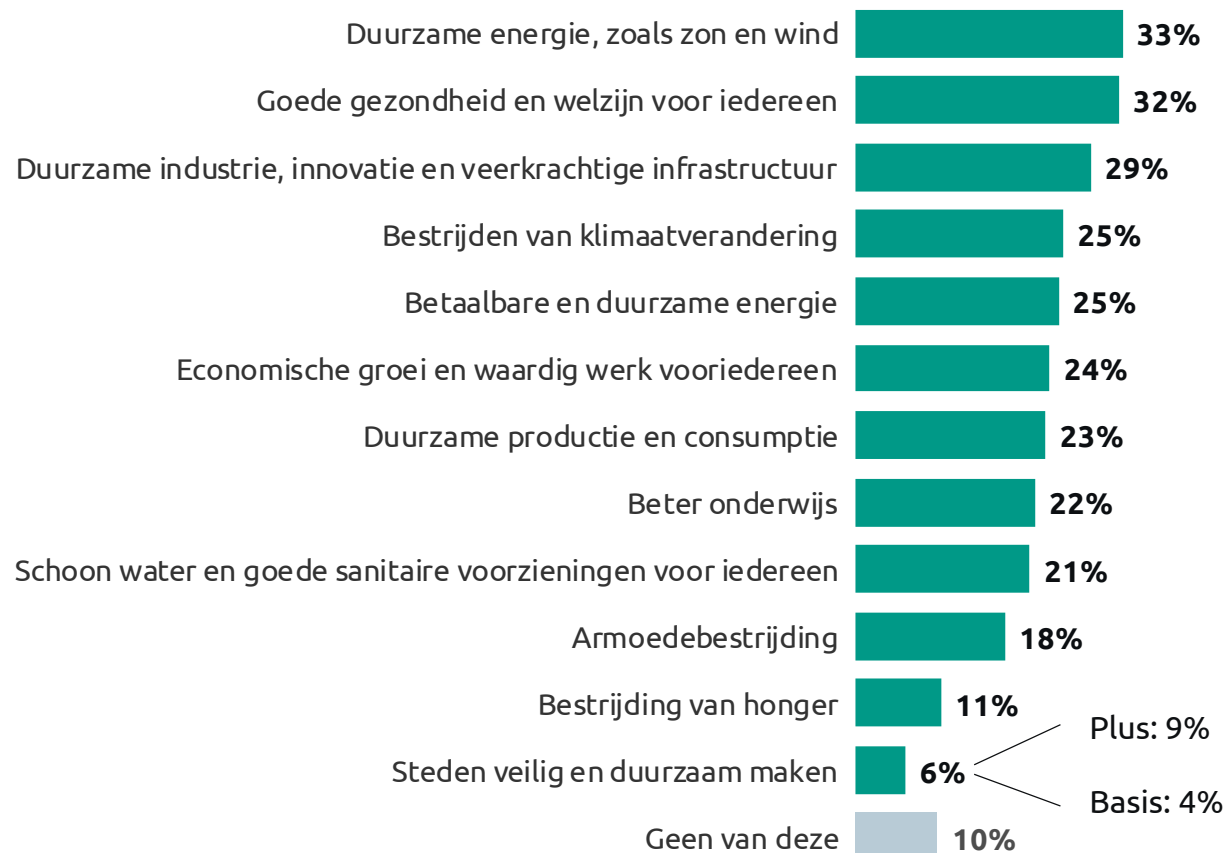
MVB: weerstand tegen wapenindustrie, mensenrechtenschendingen en corruptie

Kunt u aangeven in welke drie van de onderstaande mogelijkheden StiPP wat u betreft niet moet investeren?
(Basis - allen, n=1.057)

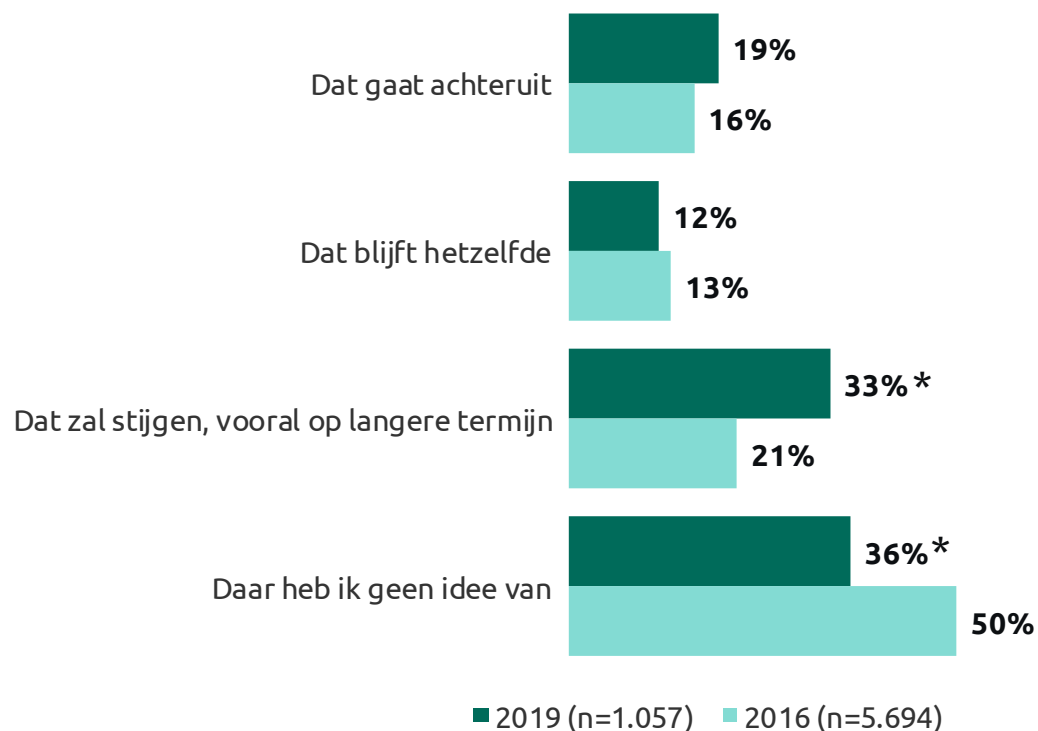
MVB: focus op duurzaamheid en gezondheid

Op welke drie van de onderstaande thema's zou StiPP zich vooral moeten richten om een positieve bijdrage te leveren?
(Basis - allen, n=1.057)

Steeds meer vertrouwen in impact MVB op rendement

Wat doet de keuze voor maatschappelijk verantwoord beleggen met het rendement van StiPP, denkt u?

* = significant verschil met 2016

En wat doet maatschappelijk verantwoord beleggen met de risico's voor StiPP?
(Basis - allen, n=1.057)

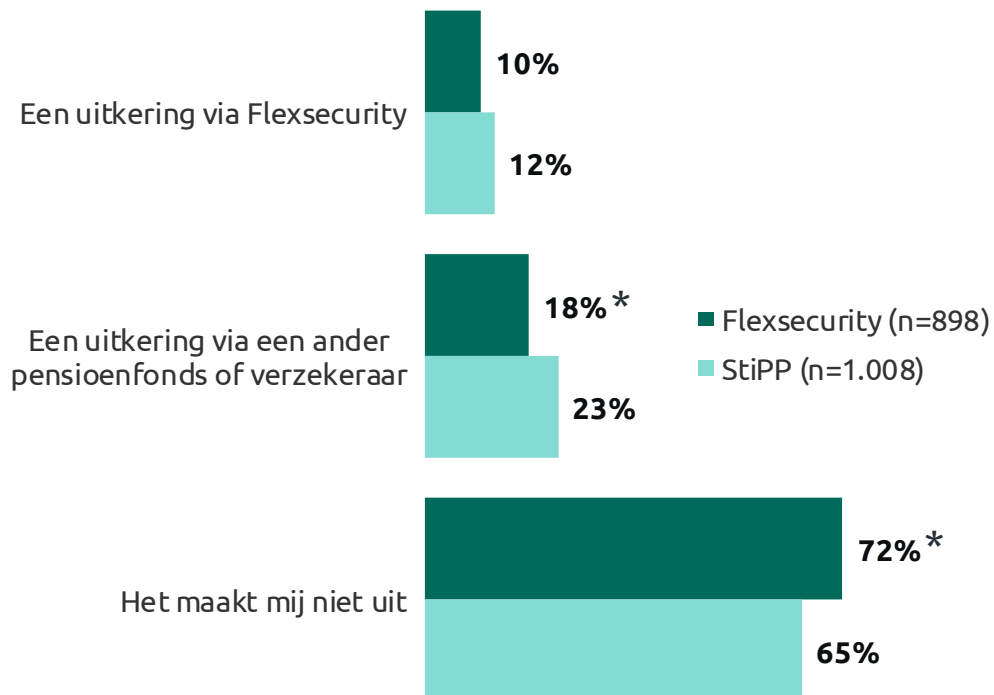
A photograph of a woman in a black and white patterned jacket and glasses, looking upwards. She is standing in a busy city street with many blurred pedestrians in the background. The scene is set in front of a modern building with large glass windows. The lighting suggests it's daytime. A dark blue horizontal band is overlaid on the lower part of the image, and a red diagonal band is on the right side.

Bijlagen

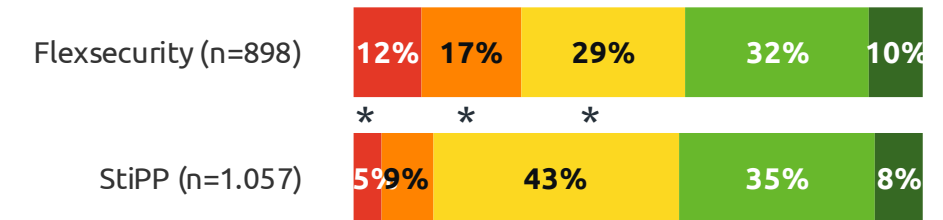

Verschillen tussen Flexsecurity en StiPP

Stel, u hebt de keuze tussen een pensioenuitkering van [Flexsecurity/StiPP] of van een ander pensioenfonds of verzekeraar. Waar gaat uw voorkeur naar uit?

Ik vertrouw erop dat de kosten bij [Flexsecurity/StiPP] laag zijn

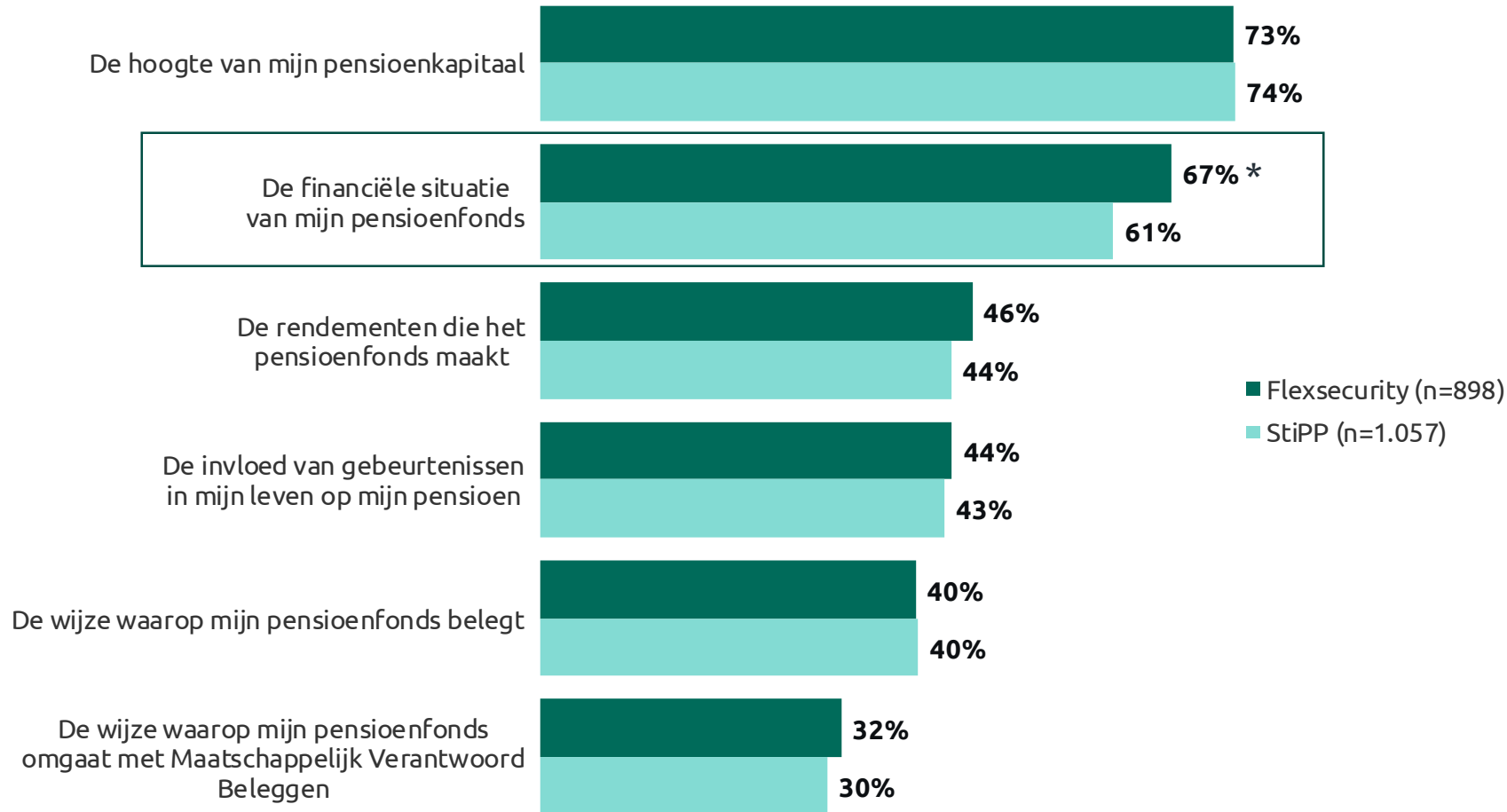

■ Helemaal mee oneens
■ Mee oneens
■ Niet mee eens, niet mee oneens
■ Mee eens
■ Helemaal mee eens

* = significant verschil Flexsecurity en StiPP

Verschillen tussen Flexsecurity en StiPP

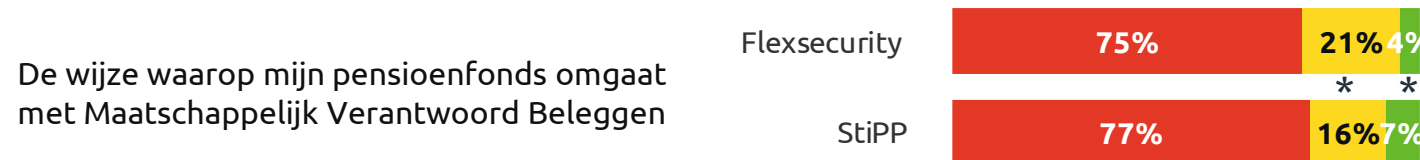
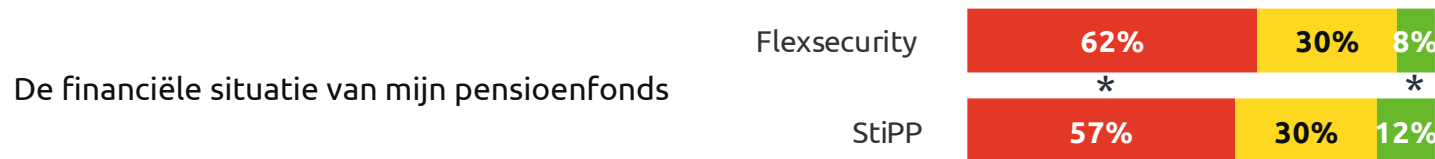
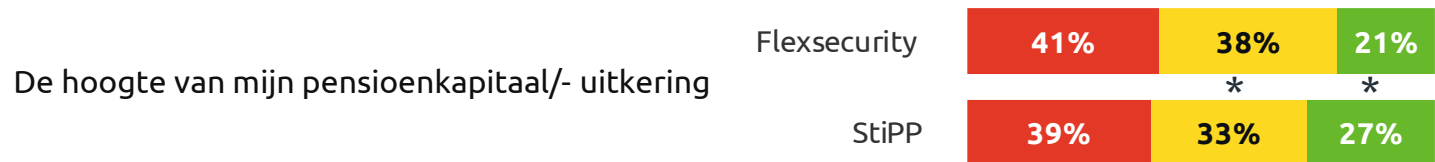
Welke van onderstaande onderwerpen hebben uw interesse?

* = significant verschil Flexsecurity en StiPP

Verschillen tussen Flexsecurity en StiPP

Bent u over dit onderwerp voldoende op de hoogte?

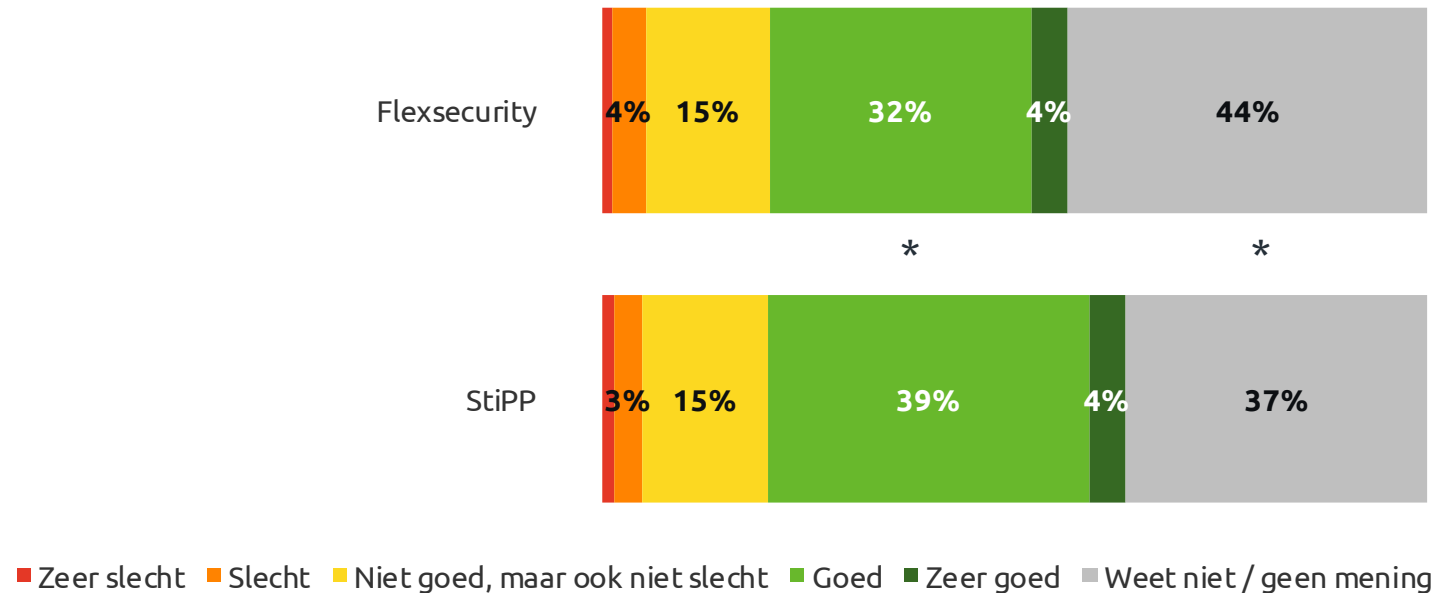

- Nee, hier ben ik onvoldoende van op de hoogte
- Enigszins
- Ja, hier ben ik voldoende van op de hoogte

* = significant verschil Flexsecurity en StiPP

Verschillen tussen Flexsecurity en StiPP

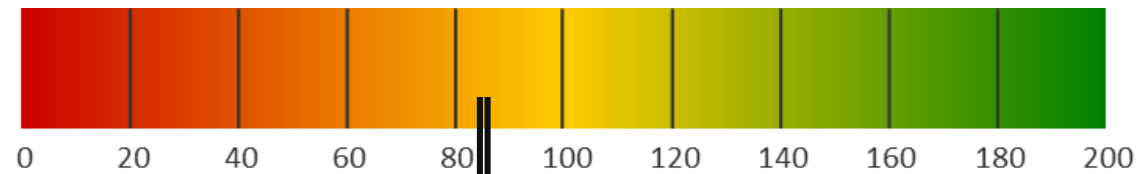
Hoe beoordeelt u de kwaliteit van de website van [Flexsecurity/StiPP] ?

* = significant verschil Flexsecurity en StiPP

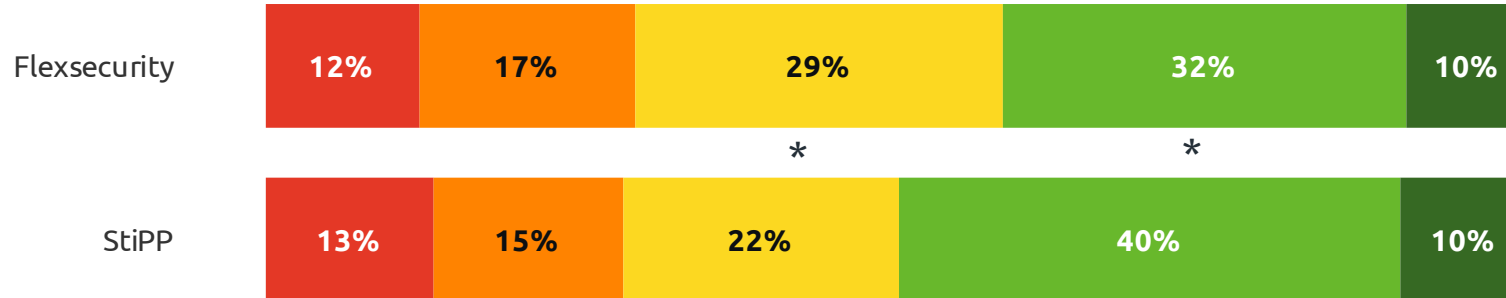
Verschillen tussen Flexsecurity en StiPP

Benchmark risicobereidheidsindex van 50 pensioenfondsen in Nederland

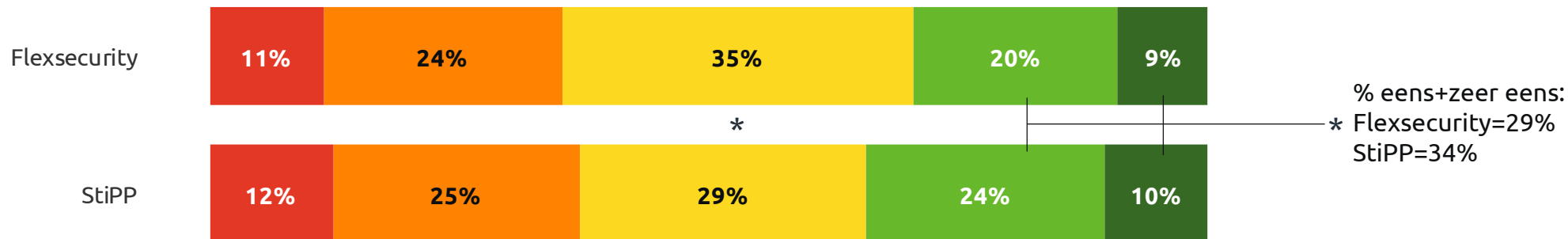

Verschillen tussen Flexsecurity en StiPP

Ik vertrouw erop dat er nog voldoende geld in de pensioenpot zit als ik met pensioen ga

Ik hou mij niet bezig met mijn pensioen, want je kunt daar toch niets aan doen

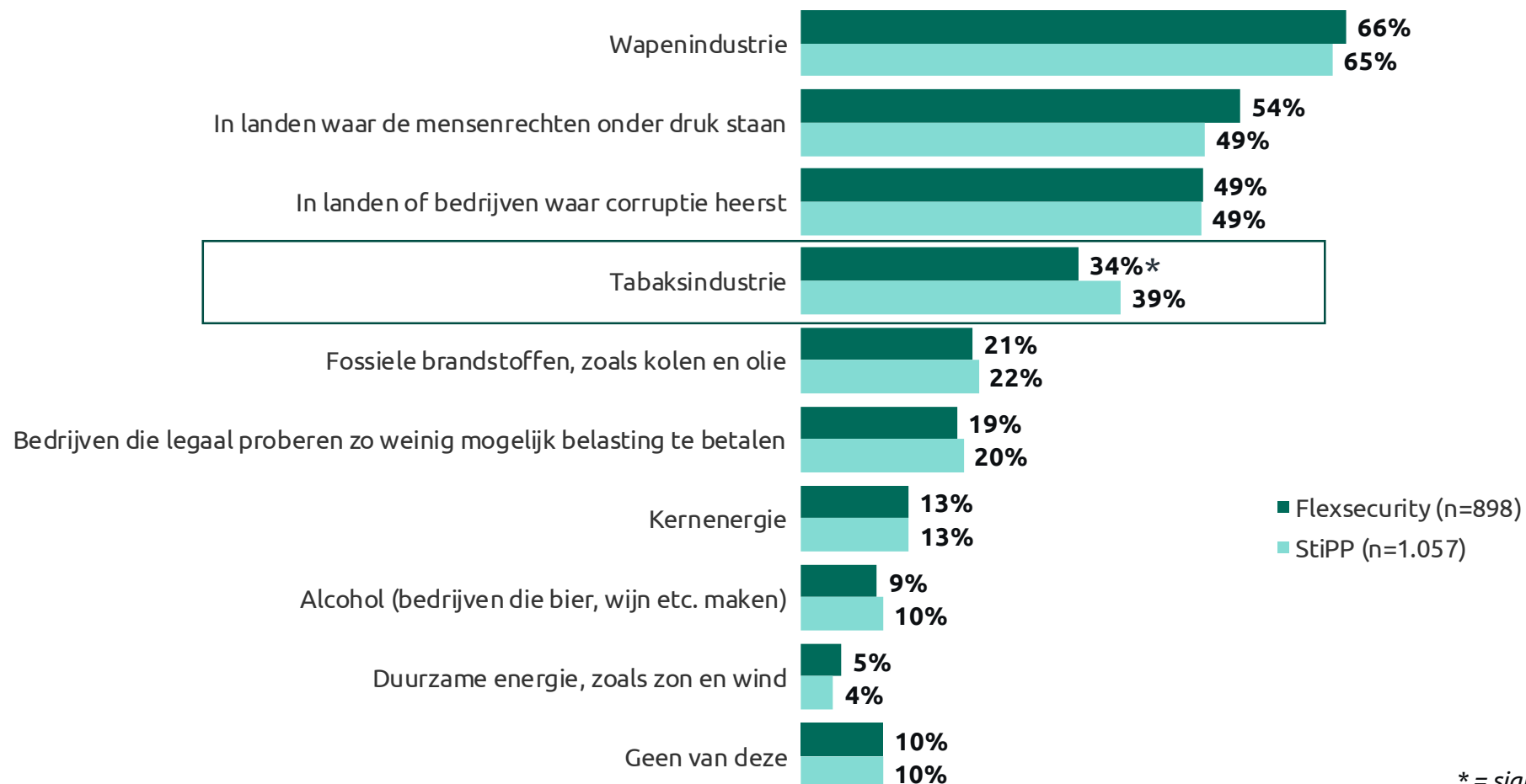
% eens+zeer eens:
* Flexsecurity=29%
StiPP=34%

■ Helemaal mee oneens ■ Mee oneens ■ Niet mee eens, niet mee oneens ■ Mee eens ■ Helemaal mee eens

* = significant verschil Flexsecurity en StiPP

Verschillen tussen Flexsecurity en StiPP

Kunt u aangeven in welke drie van de onderstaande mogelijkheden Flexsecurity wat u betreft niet moet investeren?

* = significant verschil Flexsecurity en StiPP

Resultaten: generatieverschillen

18 t/m 24 jaar (vs 25 jaar en ouder)

- Slechts 14% denkt dat ze na pensionering voldoende inkomen verwachten, bij andere leeftijdsgroepen is dat 25%.
- 60% denkt dat er nog voldoende geld in de pensioenpot zit als ze met pensioen gaan (vs 48%).
- Jongeren zijn het vaker zeer eens met de stelling 'ik hou mij niet bezig met mijn pensioen, want je kunt daar toch niets aan doen' (20% vs 9%).
- 25% vindt dat StiPP hen goed informeert over hun pensioen, bij andere leeftijdsgroepen is dat 40%. Ze geven gemiddeld ook een lager rapportcijfer voor de informatievoorziening (5,8 vs 6,7).
- 4% (vs 18%) vindt dat StiPP goed opkomt voor hun belangen.
- Zeggen vaker dat ze onvoldoende op de hoogte zijn van hun pensioenkapitaal (57% vs 36%), invloed van levensgebeurtenissen op hun pensioen (77% vs 48%) en de rendementen van StiPP (88% vs 61%).
- Beoordelen de vindbaarheid van informatie vaker als slecht of zeer slecht (14% vs 7%).
- Ze zeggen minder vaak dat de website onderwerpen bevat die ze belangrijk vinden (21% vs 32%).
- Ze zijn het vaker eens met het feit dat StiPP deels in aandelen belegt (82% vs 74%).
- Ze zouden minder snel voor een variabele uitkering kiezen (17% vs 25%).
- Ze zijn het minder vaak eens of zeer eens met de stelling 'Ik vind het belangrijk dat mijn geld op maatschappelijk verantwoorde wijze belegt' (60% vs 71%) en ook met de stelling 'Ik vind het belangrijker dat ook maatschappelijk verantwoord belegt dan dat het een maximaal rendement behaalt' (54% vs 62%).
- Bij uitsluitingen voor beleggingen noemen ze vaker 'landen of bedrijven waar corruptie heerst' (59% vs 47%).
- Bestrijding van klimaatverandering noemen ze vaker als thema om een positieve bijdrage te leveren (32% vs 24%).
- Jongeren denken vaker dat verantwoord beleggen het rendement zal doen stijgen (42% vs 32%) en dat de risico's dalen (28% vs 20%).

Resultaten: generatieverschillen

25 t/m 34 jaar (vs andere leeftijdsgroepen)

- Ze vertrouwen er minder vaak op dat er nog voldoende geld in de pensioenpot zit, tegen de tijd dat ze met pensioen gaan (38% vs 56%).
- Ze vertrouwen er minder vaak op dat de kosten bij StiPP laag zijn (34% vs 48%).
- Slechts een klein denkt dat hun inkomen na pensionering, zoals ze nu kunnen verwachten, voldoende is (12% vs 30%).
- Deze leeftijdsgroep zegt vaker interesse te hebben in 'de invloed van levensgebeurtenissen op hun pensioen' (50% vs 39%).
- Zijn het minder vaak dan andere leeftijdsgroepen eens met het feit dat StiPP deels in aandelen belegt (70% vs 79%).
- Ze zouden bij pensionering vaker kiezen voor een variabele uitkering (32% vs 20%).
- Op de vraag waar StiPP niet in moet beleggen, zeggen ze vaker fossiele brandstoffen (32% vs 16%) en de tabaksindustrie (42% vs 37%).
- Het bestrijden van klimaatverandering noemen ze vaker als thema om positief verschil te maken (30% vs 23%).

35 t/m 44 jaar (vs andere leeftijdsgroepen)

- Deze leeftijdsgroep voelt zich het meest thuis bij StiPP (21% vs 14%).
- Bij de thema's waar StiPP niet in zou moeten beleggen, zetten de de wapenindustrie op 1, maar het percentage is lager dan in andere leeftijdsgroepen (58% vs 66%).
- Een positief verschil zou StiPP wat deze groep betreft vaker moeten maken in duurzame productie en consumptie (30% vs 22%).

Resultaten: generatieverschillen

45 t/m 54 jaar (vs andere leeftijdsgroepen)

- Ze vinden vaker dat StiPP hen goed informeert over hun pensioen (46% vs 35%).
- Ze vinden vaker dat de website gaat over onderwerpen die zij belangrijk vinden (39% vs 28%).
- Een zeker pensioen betekent voor deze groep vooral 'kunnen blijven leven zoals ik nu doe' (30% vs 23%).
- Ze vinden vaker dat landen of bedrijven waar corruptie heerst, uitgesloten moeten worden van beleggingen (59% vs 47%).
- StiPP zou volgens deze groep juist wel moeten beleggen in duurzame energie, zoals zon en wind (40% vs 31%).
- Deze groep heeft er meer vertrouwen in dat er nog voldoende geld in de pensioenpot zit als ze met pensioen gaan (56% vs 48%).
- Mensen in deze leeftijdscategorie hebben er meer vertrouwen in dat StiPP de kosten laag houdt (55% vs 40%).
- Ze hebben vaker de verwachting dat hun inkomen bij pensionering voldoende zal zijn (34% vs 21%).

55 jaar en ouder (vs jonger dan 55 jaar)

- De oudste leeftijdscategorie heeft minder interesse in de invloed van levensgebeurtenissen op hun pensioen (27% vs 45%) en in de wijze waarop StiPP belegt (28% vs 42%).
- Ze zijn vaker voldoende op de hoogte van hun pensioenkapitaal/-uitkering (36% vs 26%).
- Zijn het vaker oneens met de stelling 'Ik ben bereid om een iets lager pensioen te accepteren in ruil voor een vergaand maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid' (53% vs 39%).
- Ze zeggen vaker dat StiPP niet moet beleggen in landen of bedrijven waar corruptie heerst (57% vs 48%). En StiPP zou juist wel moeten mikken op goede gezondheid en welzijn voor iedereen (44% vs 31%) en armoedebestrijding (28% vs 17%).
- De groep heeft vaker het vertrouwen dat er nog voldoende geld in de pensioenpot zit als zij met pensioen gaan (64% vs 48%).
- Ze vertrouwen er meer op dat de kosten bij StiPP laag zijn (54% vs 41%).
- De actieve deelnemers uit deze leeftijdsgroep zeggen vaker: 'ik vind mijn inkomen na pensionering zoals ik dat nu kan verwachten voldoende' (54% vs 19%).

Resultaten: tevreden vs ontevreden deelnemers

Informeren en tevredenheid gaan hand in hand

Deelnemers die aangeven dat ze tevreden zijn over StiPP zijn over vrijwel alle aspecten tevreden. Tevreden deelnemers voelen zich meer thuis, hebben meer vertrouwen in StiPP, hebben meer het gevoel dat ze opkomen voor hun belang en denken dat hun pensioen bij StiPP in goede handen is. Maar daarnaast hangt algehele tevredenheid ook erg samen met tevredenheid over alle aspecten die met informatievoorziening communicatie van StiPP te maken hebben.

Tevreden deelnemers voelen zich beter op de hoogte van zowel hun eigen pensioen als de situatie van StiPP. Dit betekent niet dat ontevreden deelnemers er niks van *willen* weten. In dat geval zou je grote verschillen verwachten bij de stelling 'Ik hou mij niet bezig met mijn pensioen, want je kunt daar toch niets aan doen'. Bovendien bevat de groep ontevreden deelnemers meer hoogopgeleiden dan de groep tevreden deelnemers, van wie je misschien zou verwachten dat ze meer (pensioen)informatie kunnen verwerken.

Tevredenheid hangt niet samen met risicobereidheid

De groep deelnemers die echt ontevreden is, denkt vaak dat er geen geld overblijft in de pensioenpot voor hun pensioen. Toch hangt de risicohouding hangt nauwelijks samen met tevredenheid.

Tevreden deelnemers staan ook meer open voor maatschappelijk verantwoord beleggen en denken vaker dat het positief uitpakt op het rendement.

Bijlage

Onderzoekstechnische informatie - kwantitatief

Veldwerkperiode

Het veldwerk is uitgevoerd in de periode 15 juli 2019 t/m 3 augustus 2019

Methode respondentenselectie

Uit een door de klant beschikbaar gesteld adressenbestand

Incentives

Geen

Weging

De onderzoeksdata zijn gewogen (zie ook bijlage gewogen en ongewogen data), daarbij fungeerde een door de klant aangeleverd bestand als ijkbestand

Responsverantwoording online onderzoek

In de veldwerkperiode is aan 80.000 personen een uitnodigingsmail verstuurd. Op de slotdatum van het veldwerk (zie bij Veldwerkperiode) was het gewenste aantal vragenlijsten ingevuld en is de toegang tot de vragenlijst op internet afgesloten

Bewaartermijn primaire onderzoeksbestanden

Digitaal beschikbare primaire onderzoeksbestanden worden tenminste 12 maanden na afronden van het onderzoek bewaard. Beeld- en geluidsopnames op cd en niet digitaal beschikbare schriftelijke primaire bestanden zoals ingevulde vragenlijsten, worden tot 12 maanden na afronden van het onderzoek bewaard.

Overige onderzoekstechnische informatie

Overige onderzoekstechnische informatie en een exemplaar van de bij dit onderzoek gehanteerde vragenlijst is op aanvraag beschikbaar voor de opdrachtgever.

Bijlage | Ongewogen en gewogen data

Kenmerken		Ongewogen		Gewogen	
		N	%	N	%
Leeftijd (actieve dln)					
Man	18 t/m 24 jaar	27	2,6%	95	9,4%
Vrouw	18 t/m 24 jaar	18	1,7%	73	7,2%
Man	25 t/m 34 jaar	102	9,6%	219	21,6%
Vrouw	25 t/m 34 jaar	86	8,1%	132	13,0%
Man	35 t/m 44 jaar	110	10,4%	122	12,0%
Vrouw	35 t/m 44 jaar	44	4,2%	69	6,8%
Man	45 t/m 54 jaar	141	13,3%	104	10,3%
Vrouw	45 t/m 54 jaar	78	7,4%	73	7,2%
Man	55 jaar en ouder	300	28,4%	81	8,0%
Vrouw	55 jaar en ouder	102	9,6%	40	3,9%
Gepensioneerd		49	4,6%	5	0,5%

Kenmerken		Ongewogen		Gewogen	
		N	%	N	%
Regeling					
Basis		387	38,4%	558	55,3%
Plus		621	61,6%	450	44,7%

Wij verminderen onze footprint

Motivaction
is ISO 14001-
gecertificeerd

Motivaction
gebruikt
energiezuinige
auto's

Motivaction
gebruikt groene
stroom

Motivaction
gebruikt uitsluitend
papier met een FSC-
label

Het auteursrecht op dit rapport ligt bij de opdrachtgever. Voor het vermelden van de naam Motivaction in publicaties op basis van deze rapportage - anders dan integrale publicatie - is echter schriftelijke toestemming vereist van Motivaction International B.V.

Beeldmateriaal

Motivaction heeft datgene gedaan wat redelijkerwijs van ons verwacht kan worden om de rechthebbenden op beeldmateriaal te achterhalen. Mocht u desondanks menen recht te kunnen doen gelden op gebruikt beeldmateriaal, neem dan contact op met Motivaction.

Pers- en publicatiebeleid

Het vermelden van de naam van Motivaction in persberichten en/of andere publicaties over door Motivaction uitgevoerd onderzoek is gebonden aan een aantal voorwaarden, zoals vastgelegd in ons [Pers- en publicatiebeleid](#).

Algemene voorwaarden

Artikel 1 – Algemeen

Deze Algemene voorwaarden zijn van toepassing op alle overeenkomsten tussen Motivaction International B.V. (hierna: de '**Opdrachtnemer**') en een (potentiële) opdrachtgever (hierna: de '**Opdrachtgever**') met betrekking tot door Opdrachtnemer te verrichten marktonderzoek (hierna: de '**Opdracht**').

Afwijkingen van deze Algemene voorwaarden kunnen uitsluitend schriftelijk worden overeengekomen en gelden alleen voor de Opdracht waarop zij van toepassing zijn verklaard.

De wijze waarop Opdrachtnemer onderzoek uitvoert, is gecertificeerd conform de ISO-20252-norm voor markt-, opinie-, en sociaal-wetenschappelijk onderzoek, de ISO-27001-norm en de ISO-26362-norm voor accesspanels. Het kwaliteitsmanagement systeem van Opdrachtnemer is gecertificeerd conform NEN-ISO-20252.

Artikel 2 – MOA-voorwaarden

Voor zover in de onderhavige Algemene voorwaarden daar niet expliciet van wordt afgeweken, zijn op alle Opdrachten de Algemene voorwaarden van de MarktOnderzoekAssociatie Nederland (hierna te noemen: de '**MOA-voorwaarden**') van toepassing. De MOA-voorwaarden zijn te downloaden op www.moaweb.nl onder 'Over de MOA'. Op verzoek worden de voorwaarden toegezonden.

Artikel 3 – Offertes

Met inachtneming van het bepaalde in Artikel 3 van de MOA-voorwaarden gelden door Opdrachtnemer aan Opdrachtgever verstrekte offertes voor een termijn van 30 dagen na dagtekening van de offerte, terwijl Opdrachtnemer zich het recht voorbehoudt om na het verstrijken van deze termijn de planning en/of de kosten, in overleg met Opdrachtgever, aan te passen.

Artikel 4 – Intellectuele eigendomsrechten

Indien bij de uitvoering van de Opdracht door Opdrachtnemer gebruik wordt gemaakt van de door Opdrachtnemer ontwikkelde segmentatiemodellen 'Mentality' en/of 'BusinessLocus', dan wel van daarop gebaseerde nieuw ontwikkelde segmentatiemodellen, geldt dat alle (intellectuele eigendoms)rechten, zowel met betrekking tot die modellen als met betrekking tot de daarmee verzamelde data, aan Opdrachtnemer zullen (blijven) toebehoren.

Het voorgaande betekent, onder meer, dat ingeval Opdrachtgever de met de genoemde segmentatiemodellen verzamelde data van Opdrachtnemer ter beschikking heeft gekregen, Opdrachtgever deze niet zonder schriftelijke toestemming van Opdrachtnemer als basis voor ander onderzoek of doel (dan dat waarop de Opdracht betrekking had) mag gebruiken, of om welke reden dan ook aan derden ter beschikking mag stellen of door derden mag doen gebruiken, bij gebreke waarvan Opdrachtgever schadeplichtig jegens Opdrachtnemer.

Artikel 5 – Facturering

Met inachtneming van het bepaalde in Artikel 8 van de MOA-voorwaarden geschiedt de facturering in twee termijnen: tweederde bij de opdrachtbevestiging en éénderde na afronding van de Opdracht. Opdrachtnemer behoudt zich echter het recht voor van deze bepaling af te wijken en in één termijn te factureren bij opdrachtbevestiging; bedragen tot € 10.000,- zullen altijd in één keer gefactureerd worden.

Deze Algemene voorwaarden van Motivaction International B.V. zijn gedeponeerd bij de Griffie van de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam onder nummer 58/2012, versie juni 2012.

Indien in deze offerte sprake is van het aanbieden van door Motivaction International B.V. ontwikkelde of te ontwikkelen software producten, dan zijn naast de Algemene voorwaarden Motivaction International B.V. de Algemene voorwaarden IT-Development Motivaction International B.V. van toepassing. Deze voorwaarden zijn te vinden op de website www.motivaction.nl onder 'Over Motivaction.'

Motivaction International B.V.

Marnixkade 109F
1015ZL Amsterdam

Postbus 15262
1001MG Amsterdam

020 589 83 83

info@motivaction.nl

www.motivaction.nl

Weet wat mensen drijft.

motivaction
research and strategy